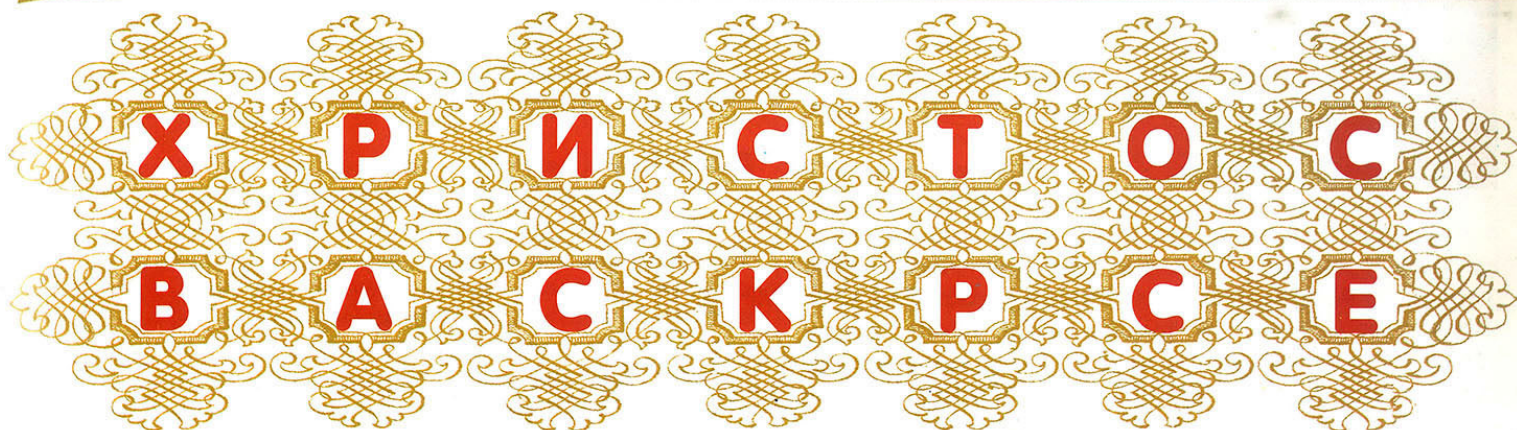

Каленик

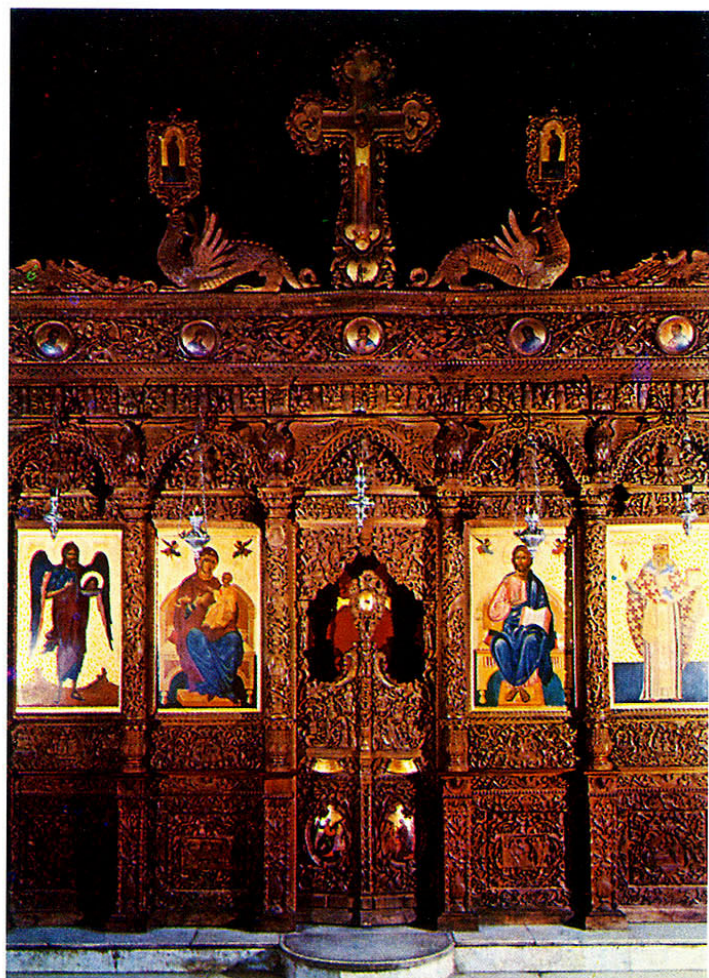
БРОЈ 2
ЗА 1997. ГОДИНУ

ДОНОСИ:

Јован Олбина
СУСРЕТ СА СМРТЉУ Стр. 3

Сава, епископ шумадијски
СТВАРАЊЕ НОВЕ ВИШЕ ЈЕРАРХИЈЕ
ПОСЛЕ НАСИЛНОГ УКЛАЊАЊА
МИТРОПОЛИТА СРПСКОГ
МИХАИЛА Стр. 5

У СЛАВУ БЛАГОЉЕПИЈА Стр. 14

Иконостас храма Рођења Пресвете Богородице
(Карађорђево цркве) у Тополи. Храм је подигнут 1811. године.

ФОТОГРАФИЈЕ

На насловној страни: Силазак у ад,
фреска у храму Светог Георгија, манастира
Курбинова, на Преспанском језеру, 1192.
година

На претпоследњој страни: горња фото-
графија – епископи жички Г. Стефан и шу-
мадијски Г. Сава служе опело проф. Љу-
бомиру Дурковићу – Јакшићу, у манастиру
Дивостину, 18. марта 1997. године;
доња фотографија – епископ шумадијски Г.
Сава служи пређеосвећену литургију у
Сопоту, 21. марта 1997. године

На последњој страни: запис из порте
Старе крагујевачке цркве

ПРАВОСЛАВЉЕ И ВАСКРСЕЊЕ

И Рождество и Васкрсење Господа нашега Исуса Христа су непојмљиве тајне и догађаји космичког значаја. Међутим, пажња западних хришћана је усмерена првенствено, ако не и искључиво, на један од њих: на Рождество. Овакав став потврђује чињеницу да рационалистичко и секуларизовано западно хришћанство боље разуме и лакше прихвата човечанство Исуса него божанство Христа.

Ово је даље посведочено начином како западни хришћани прослављају Божић и Ускрс. Бљесак и галама предбожићне сезоне нема паралелу у предускршњој сезони. На Западу, а нарочито у Америци, недељама пре Божића празнично украшене улице, радње и куће су запљеснуте радосним звуцима божићних песама у којима се, међутим, пева о Санта Клаусу, његовим јеленима и даровима које доноси, а не о Христу. Без обзира на то, тачно је да је атмосфера препуна радости и празничног расположења.

Ништа слично томе се не запажа у ишчекивању Ускрса. Нема празничног расположења, нема украса по улицама и домовима, нема ничега што би указивало на припрему за прослављање Христовог Васкрсења. На Велики Петак школе раде као и на сваки други петак. Студенти на универзитетима и другим школама обично имају краћи или дужи распуст за Божић, али не и за Ускрс. Рекло би се да и сам друштвени систем и васпитне установе све чине да се Васкрсењу Христа посвети што мање пажње.

Што се тиче Православља, његова дубока свест о двострукој природи Господа Исуса Христа, божанској и човечанској, огледа се, поред осталог, и у начину на који оно прославља и Рождество и Васкрсење Господа Исуса Христа. Космички значај оба ова догађаја, који су кључни за спасење људи, потпуно је схваћен и оба се радосно прослављају у црквама – кроз црквена богослужења, као и у домовима и срцима православних верника.

Оба ова празника су ВЕРСКИ празници и по својој суштини и по начину како се празнују. Рођењу Сина Божијег, које је сведочанство Његове љубави за род људски, православни хришћани се радују као „почетку спасења“, а Васкрсење Христово се прославља као доказ Његовог Божанства, као остварење искупљења рода људског, и као победа живота над смрћу.

По начину како православни хришћани прослављају Рождество и Васкрсење Христово, очевидно је да је Васкрсење Христово срж православног богословља, учења о Христу, учења о Цркви, учења о спасењу, и православне литургије. Православна Црква, неоптерећена западњачким рационализмом и секуларизмом, добија своју дубину и виталност од тајне Христовог Васкрсења. Њен мистицизам се храни и њено веровање у вечност Живота се потврђују необјашњивом тајном Васкрсења.

Православна Црква обожава не Исуса лишеног божанства, већ васкрслог Господа Исуса Христа. Ово се јасно показује и садржином њених литургичких богослужења и богослужбеним песмама чија је централна тема Васкрсење Христово. То је такође означено и у поретку икона на иконостасу: икона Христовог Васкрсења заузима централно место исто тако као што Васкрсење Христово заузима средишње место у веровању и учењу Православне Цркве.

Овакво наглашавање Васкрсења Христовог изгледа да је одсутно у црквама западних хришћана. Недавно

сам присуствовао скупу православних свештеника који је одржан у просторијама језуитског дома близу Акрона, Охајо. Унутрашњост капеле тога дома је била типична за римокатоличко богослужбено место. Тамо сам на зидовима капеле видео рељефе који су изображавали сцене Христовог страдања и агоније. Ти рељефи су вршили функцију сличну оној коју врше иконе у православним храмовима. Међутим, рељефи су изазивали сасвим различит утисак од онога који производе православне иконе. Реалистички изображено човечанство Исуса Христа, Његово слабо тело покривено мрљама крви и Његово лице изобличено од бола, изазивали су жалост и сажаљење за Исуса Христа, измучену особу која је клецала под тежином свога крста. Да, изазивали су и бунт противу људске окрутности, али нису инспирисале ВЕРУ У БОГА. Дуги ред ових рељефа се завршава изображењем распећа и сахране Исуса Христа. Изображења ХРИСТОВОГ ВАСКРСЕЊА НИЈЕ БИЛО. Добија се утисак као да се ПОБЕДА СМРТИ наглашава и прославља.

У тој римокатоличкој капели, исто тако као и у многим другим римокатоличким и протестантским капелама, храмовима и катедралама, Распеће, изображење распетог и мртвог Исуса, заузима централно место у унутрашњости њихових храмова и поимању њихових верника. Фјодор Достојевски помиње у свом роману „Идиот“ очајање изазвано једном западњачком сликом на којој је Христово скидање са крста приказано тако реалистички и на такав начин да победа смрти изображена на тој слици има погубан утисак на оне који ту слику гледају. А, као што је познато, „круцификс“ (распеће) и „пиета“ (сахрана Исуса Христа) заузимају најважније место у храмовима западних хришћана, а у њима нема изображења Христовог Васкрсења које би ублажило поразни ефекат произведен изображењем мртвог Исуса Христа. Није могуће отети се утиску да су у неправославним хришћанским храмовима сувише наглашени Христово страдање и смрт, а недовољно наглашени Његово Васкрсење и победа над смрћу.

Тakoђе је тешко не увидети да је ова атмосфера у којој су толико много наглашени страдање, распеће, и погреб, а не Васкрсење Христа, погодно тло за теологију чије је најновије и наводно највеће достигнуће прокламација „смрти Бога“. „Бог је мртав“ не би било могуће прогласити у Православљу у коме се Васкрсење Христа прославља као доказ пораза смрти. „Бог је мртав“ је немогуће и несхватљиво у Православљу чији је ускршњи поздрав и непоколебљива вера: ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ!

„Бог је мртав“ је скоро природна последица и закључак једне теологије којој су распеће и погреб централни појмови. Насупрот таквој теологији, православно богословље је богословље васкрсења и ради тога је оно вера у ЖИВОГА БОГА који је без почетка и без краја.

Све ово не значи да Православље не поклања пажњу страдалном и распетом Христу. Довољно је бити присутан на православним богослужењима, а нарочито на богослужењима која се врше у току страсне седмице, да се запази колико је Православна Црква свесна страдалног и распетог Христа. Његово страдање је живописно исказано у литургијским песмама, али оне

увек садрже поруку наде о томе да Његово спаситељно страдање неодложно води ка крајњој победи. Као илустрацију православног начина описивања Христових страдања на такав начин да се не проузрокују безнадежност и очајање, наводимо стихиру која се пева за време богослужења на Велику Суботу:

*Када си Ти, Бесмртни Животе, сишао у смрт,
онда си поразио смрт муњевитим бљеском свога
божанства. А када си подигао све мртве из доњег
света, све силе небеске су узвикивале гласно:
Христe Боже наш, Дародавче живота, слава Теби.*

Нема ни страха ни опседнути смрћу у овим стихирама, већ само чврста вера и неуздржана радост ради Христовог Васкрсења и Његове победе над смрћу. Православље схвата и проповеда истину по којој су распеће и страдање Господа Исуса Христа били само средства, а крајњи циљ је било ВАСКРСЕЊЕ. Просвећени православним учењем и задахнути његовим духом, православни верници схватају да је њихов хришћански задатак, најважнија брига „...да познам Њега и силу васкрсенија Његова и заједницу Његовијех мука, да будем налик на смрт Његову, да бих како достигао у васкрсење мртвијех...” (Филипљанима 3:10, 11)

Обзиром на ово, разумљиво је да је код православних, Ускрс, Васкрсење Христово, ПРАЗНИК НАД ПРАЗНИЦИМА. Тај празник означава почетак православне црквене године и богослужбеног круга. Он даје смисао животу, доноси наду, радост, и код сваког православног верника поткрепљује веру у вечни живот.

Ниједан други верски празник се не прославља са таквом огромном радошћу. На васкрсном јутрењу, које се обично служи одмах иза поноћи, светлост упаљених свећа, брујање звона и звуци радосних и победоносних ускршњих песама заплускују православне цркве, домове и срца православних верника. Држећи запаљене свеће православни хришћани почињу празновање Христовог Васкрсења идући у поворци око храма и певајући:

*Васкрсење Твоје, Христe Спасе, анђели на небесима
певају о Твоме*

*васкрсењу; удостоји и нас на земљи да Те
прослављамо чистим срцима.*

Гласови верника се спајају са брујањем звона и сви верници који присуствују овом богослужењу, доживљавају стварност Христовог Васкрсења као да се догађа у том моменту. Затим, пошто су у поворци обишли око храма три пута, стојећи пред главним улазом храма, они учествују у објављивању свету вести о Христовом Васкрсењу. Тама ноћи се расипа светлост упаљених свећа и пробија брујањем звона и појањем победоносне ускршње песме. Изузетност овог празника се кроз химне наглашава:

*Ово је дан Васкрсења,
да се озаримо, о народе!
Ово је Пасха,
Пасха Господња,
прелазак из смрти у живот
и са земље на небо.
Христос Господ је превео
нас који певамо песму победе!*

Немогуће је за икога ко присуствује ускршњим богослужењима у православним храмовима да не осети радост слушајући ускршње песме. Врло је тешко отети се сугестивној моћи дивних химни и остати хладан и не узети учешћа у радости чији је узрок Васкрсење

Христово. Човек се осећа као да би загрлио свакога, опростио свакоме, волео свакога. Сви присутни певају и свим бићем преживљавају оно што изражава следећа ускршња химна:

*Ово је дан Васкрсења,
да будемо озарени за празник
и да загрлимо један другог.
Обратимо се, браћо,
и онима који нас мрзе,
и ради Васкрсења
опростимо свима,
а онда запевајмо:
Христос васкресе из мртвих
сатирући смрћу смрт
и дарујући живот
онима који су у гробовима.*

Ово одушевљење које се доживљава у прослављању Христовог Васкрсења има како богословски, тако исто и литургички значај. Оно потврђује Православље као веру у којој је нагласак на вечности живота, а не на суморности смрти. Као што је већ напоменуто, Васкрсење Христово је централно у менталитету, богословљу, учењу о Христу, учењу о Цркви, учењу о спасењу, и у литургији православних хришћана. Заједно са апостолом Павлом, православни хришћани објављују:

*А ако се Христос проповиједа да устаде из мртвих,
како говоре неки међу вама да нема васкрсенија мртвих?
И ако нема васкрсенија мртвих, то ни Христос не уста. А
ако Христос не уста, узалуд дакле проповиједање наше,
а узалуд и вјера ваша.*

*А налазимо се и лажни свједоци Божији што
свједочимо на Бога да васкрсе Христа, којег не васкрсе
кад мртви не устају. Јер ако мртви не устају, ни Христос
не уста. А ако Христос не уста, узалуд вјера ваша: још
сте у гријесима својим. Дакле и они који помријеше у
Христу, изгибоше. И ако се само у овом животу уздамо
у Христа, најнесрећнији смо од свију људи. Али Христос
уста из мртвијех, и би новина онима који умријеше.*

(Прва посланица Коринћанима 15:12–20)

На ово што проповеда апостол Павле православни хришћани подсећају једни друге подздравом ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ, којим се поздрављају од Ускрса до празника Вазнесења Господњег, и отпоздравом: ЗАИСТА ЈЕ ВАСКРСАО. На то их подсећају химне које се поју на свакој литургији и на свим богослужењима. Знајући ово, мора се закључити да су Православље и Васкрсење нераздвојни, незамисливи један без другог. Ради тога сматрам да је на свом месту да завршим ово кратко размишљање о Православљу и Васкрсењу овом поруком која се налази у једној од ускршњих стихира:

*Очистимо своја чула
и сагледаћемо Христа
како блиста
у негпреступачној светлости Васкрсења
и чућемо га како јасно каже: РАДУЈТЕ СЕ,
док ми певамо песму победе:
Нека се небеса радују
на пригодан начин
и нека земља буде задовољна,
и нека цео свет,
видљиви и невидљиви,
празнује празник,
јер је Христос,
наша вечна радост,
ВАСКРСАО!*

СУСПРЕТ СА СМРЋУ

Један пријатељ из Русије ме је поодавно обавестио да се причестио и да је над њим извршено јелеосвећење „па крај нека буде када то буде воља Божија“. Ово пише узгред, поред многих других ствари, као нешто што се само по себи разуме (Митроносни протојереј Василије Иванович Поп).

Подстакнут сам тако, по ко зна који пут, на размишљање о хришћанском сусрету са смрћу данас и у прошлости.

Мало библијске статистике

Стари и Нови завет су одраз не само дела Божијег спасења него и историјских збивања. Умирање и смрт су теме сваког времена, па и библијског. Не улазећи у њихово значење и тумачење или текстуални контекст, навешћемо само колико се пута и где спомињу речи „смрт“, „умирање“, „Васкрсење“ и сл, релевантне за наведену тему.

Реч „смрт“ се помиње у Старом завету 120 пута, и у Новом 107 пута. Реч „умрети“, у Старом завету 200 пута, а у Новом само 22 пута.

Омиљена реч „васкрсење“ се налази само у Новом завету. У еванђељима се помиње 17 пута, и посланицама 10, у Делима девет и у Откривењу два пута. Укупно 38 пута. Стари завет не помиње реч „васкрсење“. Једино у 4. књизи царства (црквенословенске Библије), пророк Јелисеј се обраћа жени „е'аже воскресі сына“. У српском тексту је то преведено са „којој сина поврати у живот“ (2. књ. цар. 8:1). Сагласно овом примеру, може се и за горње статистичке податке рећи да су приближни. У разним народима и језицима, речи су налазиле свој појмовни израз, адекватан опису библијског текста.

И поред толиког обиља речи остајемо у недоумици. Ни Стари ни Нови завет нам нису рекли директним речима шта је то смрт? Негација живота или просто појмовна граница између „живота“ и живота или средство путем кога се долази у заједничарство са Богом и у „живот у Христу“? Или је смрт костур обучен у црну ризу са косом на рамену? Или је то страх и криза?

Колико само питања, а овога пута ћемо пливати само по површини. Нећемо ронити у дубину и тражити одговоре на суштинска питања.

Сусрет са смрћу у старој Цркви

Идеја смрти и умирања није означавала страх, панику или кризу. Смрт је била наговештај непосредног сусрета и заједничарства са Богом. Она је схватана као средство путем кога онај који верује, има приступ у нови живот Царства небеског. То није било некакво теоретско богословско умовање, него веома снажан доживљај. Може се слободно рећи да је то било извесније и сигурније знање него било које друго знање. Како само убедљиво звуче ове речи: „Јер је мени живот Христос, а смрт добитак“. Или за апостола Павла је „живљење у телу плодносно“, за дело које обавља, а ипак „имам жељу умријети и са Христом бити, што је много боље“. (Фил.1:21, 23). Тако су размишљали и понашали се у практичном животу хришћани првих векова. Навешћемо само још неколико примера.

Светог Игњатија воде као осуђеника у Рим да га лавови растргају у арени, и он са путовања упућује писмо римским хришћанима. Радује се што ће му тело бити „распарчано и самлевено зубима дивљих звери“. „Дођи огњу, дођи крсте... Нека ме снађу најокрутнија мучења ђаволова... само да бих што пре стигао до Христа.“

Свети Кипријан у делу „о смртности“, на самом почетку, обраћа се хришћанима који се плаше смрти. „Смрти се плаши само онај који није вољан да иде Христу, а Христу није вољан да иде онај који не верује да ће заједно са Христом да влада...“ И продужава: „Возљубљена браћо, са здравим разумом, са чврстом вером, са неопколебивом надом, будимо спремни на сваку пројаву воље Божије. Слободни од страха смрти, мислимо на бесмртност која долази. Покажимо да верујемо да због смрти, чак наших најдражих, нећемо туговати. А кад будемо позвани, пођимо Господу, без оклевања и с радошћу.“

Како су у старој Цркви испраћали преминуле

Пошто је православни хришћанин „уснуо у Господу“, уста и очи су му затварани. Одмах је почињало читање псалтира, и свештеник је обавештаван. Читање је трајало без прекида, све док тело

није изнесено из дома. По доласку свештеника, одржаван је „помен“. Састојао се из појања „Свјати Боже“, тропара за умрле, јектеније, молитве за покојника и „отпуста“. Затим је вршено прање тела водом (обично напарфимисаном) или мешавином воде и вина. Ово је обично била дужност неке старије жене из породице, по узору на жене мироносице (Мк. 14:8, 16:1; Мт. 28). Ноге и руке су биле везиване из практичних разлога, а тело је увијано у платно. Лице је покривано велом. На главу је стављан венац од лаворовог лишћа или цвећа. Тело је постављано тако да лице буде окренуто према истоку.

Непосредно после обављених наведених радњи, следила је поворка до храма, где је продужавано читање псалтира. По заласку сунца је вршено велико бденије. Ожаљостени су остајали поред одра, певајући или читајући псалтир све до изласка сунца. Тада је служена света литургија. Уснивши је примао последњи „пољубац мира“ и поворка је, уз појање „Свјати Боже“, кретала према гробљу.

Шта се очувало од ових старих хришћанских обичаја? Веома мало. На покривање лица, подсећа покривање лица умрлих свештенослужитеља „покривцем“, којим се покрива путир на светој литургији. Некадање свеноћно бдење у храму, бледо личи на „чување мртваца“ у неким селима Лике, Кордуна, Црне Горе... На жалост, изгледа да у нашим крајевима није никада постојала пракса читања псалтира. И то је један доказ да су Срби у свом оцрквљивању стали негде на пола пута, а другу половину су попунили нехришћанском садржином. По мом сазнању, једино је у православној Русији увелико одржан тај стари хришћански обичај. Над упокојеним се читају псалми. Чак за време совјетске власти, када су црквени обичаји плански искорењивани, у селима су се могле пронаћи старице које су цео псалтир знале напамет. У случајевима смрти, њих су звали чак у друга села и то су с љубављу награђивали. На бденију и литургији могло се видети и по неколико откривених сандука са умрлим људима, који су своје последње часове проводили у храму са осталим члановима заједнице. На њих нико није обраћао пажњу.

Сустрет савременика са смрћу

Општа индустријализација света, обухватила је и људски дух. Чак и хришћана. Заборавило се како се хришћански не само живи, него и – умире. Савремена световна култура настоји да избегне све што ремети свакодневни ритам живота. А смрт је, хтели то или не хтели, криза. Она мења животни ток. Стога кризу треба што пре избећи. Смрт је, као и цео живот, „индустријализована“. Створена су разна погребна предузећа за све могуће услуге. Смрт и мртво тело, и све што је у вези са тим, постало је – „роба“. Само један телефонски разговор и мртво тело је уклоњено из куће. Савремено је друштво целокупну област смрти и умирања предало у руке „погребне индустрије“.

За живе је смрт постала само „трошак“. И то не један. Али и то све може да се „плати“ и обави без „директног ангажовања“. О смрти се не пише. Скоро да и нема озбиљнијих научних или богословских трактата о смрти. Вероватно зато што нема ни живе вере. Некако туђе звуче савети св. Исака Сиријца:

„У своме срцу увек будите спремни за одлазак. Ако сте мудри, очекиваћете га сваки час. Идите на

починак с том мишљу свако вече и о томе размишљајте сваки дан. А када гласник дође, пођите му радосно у сусрет говорећи: Дођи, дођи у мир! Знао сам да ћеш стићи и нисам ништа занемарио што би могло да му затреба на моме путу“...³

Хришћани православни се на свакој светој литургији позивају да се помоле „да крај нашег живота буде хришћански, без бола, без срамоте, миран и да добар одговор дамо на Христовом суду“.⁴

Молитвено размишљање о смрти у светоотачком смислу, не означава негирање живота, него баш његову потврду. Квалитет православног живљења је интензиван и озбиљан и Христовом благодаћу преображен у пуноћу радости. Нарочито смо, у овим данима Великог поста, суочени са Смрћу и са вером сагледавамо збивања с ону страну гроба. Из светлости празног Гроба сија светлост васкрслог Христа и обасјава таму овога света. У сусрету и заједничарству са вечношћу, реалност смрти и умирања, ма колико трагична и критична, на нивоу неверја и маловерја, постаје безначајна и бесмислена.

Христос је уништио смрт. Христос васкресе! „Где ти је, смрти, жало?“ „Где ти је, пакле, победа?“ (1. Кор. 15:55, 56).

Ипак, „индустрија смрти и умирања“ остаје изазов за цркву, која је центар свих збивања у православној заједници, па и реалности смрти и умирања.

Напомене:

1. Према Посланици Римљанима, 5:2 – Die Briefe des Ignatius von Antiochia, приредио D. Walter Bauer, Tübingen, 1920.

Најлепши изводи из посланица се налазе код Ј. Мајендорфа у „Введение в святоотеческое богословие“, Њујорк, 1982, стр.17–27.

Св.Игњатије „Богоносац“ живео за време цара Трајана. Страдао мученички у Риму. До нас дошло седам посланица, драгоцен извора о ранохришћанском периоду.

2. Цитирано према часопису Again – Antiochian Evangelic Orthodox Mission (AEOM), бр.1, март 1988, Mount Hermon, USA.

Кипријан Картагински (Thasius Caecilianus Cyprianus), 3. век. У Картагини деловао као ретор. У зрелим годинама прешао у хришћанство. 1248/49 постао епископ. Све до Аугустина (4. век) остао најзначајнији хришћански писац на латинском језику.

Лепи изводи његових дела, укљ. и из дела „о смртности“ и код Мајендорфа, цит. дело, стр. 61–78.

3. Цитирано према часопису Again

4. Превод Е. Чарнића, Божанствена литургија, Дизелдорф, 1976.

Јован Олбина

СЛУЖЕЊА, ПОСЕТЕ И ПРИЈЕМИ ЕПИСКОПА ШУМАДИЈСКОГ САВЕ У ПЕРИОДУ ОД 1. МАРТА ДО 18. АПРИЛА 1997. ГОДИНЕ

Његово Преосвештенство епископ шумадијски Господин Др Сава изволео је:

На Месопусне задушнице служио литургију у храму Васкрсења Христова на Бозману, а потом општи парастос; присуствовао отварању изложбе икона на Новом гробљу на Бозману;

2. марта проповедао у току литургије у манастиру Светог Николе у Својову;

3. марта осветио зграду Скупштине општине у Јагодини;

9. марта служио литургију, заједно са Преосвећеним епископом средњеевропским Господином Константином, у храму Светог Саве у Бечу; проповедао на опроштајном вечерњу у Бечу;

12. марта служио пређеосвећену литургију у Саборној крагујевачкој цркви;

14. марта служио пређеосвећену литургију у манастиру Благовештењу;

16. марта служио литургију у Саборној крагујевачкој цркви;

17. марта одржао у Крагујевцу конференцију за новинаре поводом учествовања хора „Лицеум“ из Крагујевца у пређеосвећеним литургијама у Шумадијској епархији;

18. марта служио опело, заједно са Преосвећеним епископом жичким Господином Стефаном, у манастиру Дивостину, проф. др Љубомиру Дурковићу–Јакшићу;

19. марта служио пређеосвећену литургију у Барошевцу; посетио храм Вазнесења Господњег у Рудовцима;

20. марта примио г. Видосава Стевановића, директора Телевизије у Крагујевцу;

21. марта служио пређеосвећену литургију у Сопоту; посетио манастир Тресије;

22. марта служио литургију у манастиру Никољу на Руднику; посетио манастир Благовештење, где је примио делегацију франјеваца;

23. марта служио парастос проф. др Љубомиру Дурковићу–Јакшићу у манастиру Дивостину; посетио у болници Златанку Метa;

26. марта служио пређеосвећену литургију у Аранђеловцу;

27. марта посетио Преосвећеног епископа сремског Господина Василија у Сремским Карловцима;

28. марта служио пређеосвећену литургију у Варварину; одржао састанак у Крагујевцу у вези са отварањем црквене болнице;

29. марта учествовао у изношењу Часнога крста у Саборној цркви у Крагујевцу;

30. марта служио литургију у Саборној крагујевачкој цркви и рукоположио ђаконa Вида Милића у чин презвитера;

31. марта учествовао у промоцији књиге „Српски јерарси од деветог до двадесетог века“ у Сремској Митровици;

1. априла учествовао на варошком гробљу у Крагујевцу у опелу Златанке Мете;

2. априла служио пређеосвећену литургију у Новој јагодинској цркви;

4. априла служио пређеосвећену литургију у Смедеревској Паланци;

5. априла служио заупокојену литургију и годишњи парастос игуманији Евфросинији у манастиру Грнчарици;

6. априла служио бденије у манастиру Благовештењу;

7. априла служио литургију у манастиру Благовештењу;

9. априла служио пређеосвећену литургију у Лазаревцу;

10. априла присуствовао пређеосвећеној литургији у Лужницама;

11. априла служио пређеосвећену литургију у Лапову;

13. априла служио литургију у Ратарима;

16. априла служио пређеосвећену литургију у Саборној крагујевачкој цркви;

18. априла служио пређеосвећену литургију у Влашкој.

СТВАРАЊЕ НОВЕ ВИШЕ ЈЕРАРХИЈЕ ПОСЛЕ НАСИЛНОГ УКЛАЊАЊА МИТРОПОЛИТА СРПСКОГ МИХАИЛА

После насилног уклањања митрополита Михаила са положаја поглавара Српске православне цркве у Србији, 18. октобра 1881. године, истог дана је за администратора Митрополије постављен епископ неготински Мојсеј.

Епископи су пак, 21. октобра, известили Стојана Новаковића, министра просвете и црквених послова, да им после свега онога што се догодило „није могуће и даље остати на управи поверених им епархија, као положајима, који су сад оглашени као бесправни“. Министар Новаковић је покушао да умири уплашене епископе, а они су му, и поред тога, 23. октобра одговорили да остају при своме ставу и да је „сваки даљи рад сабора, као и појединих епископа немајући нужне сталности и сигурности био противан позиву, који им је Црква у лицу Исуса Христа и светих апостола, и установама Васељенских сабора прописала и на то их заклетвом обавезала, као што се такав рад и у таквим околностима ни са намером и духом дотичних државних закона не би слагао, те потом ни Цркви ни држави српској не би од користи био“. Епископи у исто време обавештавају Новаковића „да престају од сваког даљег дејствовања како у Сабору, тако и у својим епархијама, о чему се овим актом и влада Његовог Величанства извештава“. На жалост, епископи нису остали доследни. „Ако су нашли у себи смелости да учине један одлучан гест према влади епископи нису имали снаге да одоле њезином притиску. Суочени и са владом и са кнезом Миланом епископи су опозвали свој акт од 23. октобра и променили своје држање; чим је примио одговор епископа и видео куда он смера, Новаковић их је позвао на седницу владе, којој је присуствовао и кнез Милан. Епископи су, разуме се, дошли на седницу владе и, суочени лицем у лице са кнезом, попустили су.“ На тај начин је по речима епископа Мојсеја, иначе непоузданог човека

у сваком погледу, „призната и од стране Цркве важност издатих највиших наређења државне власти: о разрешењу митрополита са управе отацствене Цркве и о моме постављењу за администратора њеног и то је све унесено у ниже следеће протоколе саборске“. Штавише, све је ово и потврђено на седници Архијерејског сабора, којој је председавао епископ Мојсеј, од 24. октобра 1881. године. Овакво понашање епископа влада је

Епископ неготински Мојсеј

оценила као своју победу и наставила је свој рад на реформи црквеног законодавства упутивши законске предлоге Архијерејском сабору на разматрање. Будући да Архијерејски сабор није доставио влади свој одговор, владина комисија је израдила пет законских предлога који су упућени Народној скупштини чије је заседање било заказано за 7. јануар 1882. године.

Када је 31. децембра 1882. године донет Закон о изменама и допунама у закону о црквеним властима православне вере од 30. септембра 1862. године, министар просвете и црквених послова добио је право надзора не само над радом епархијских архијереја,

већ и целог Архијерејског сабора. Поводом доношења овога закона дошло је до дискусије између владе и епископа. Архијереји су одбили да раде по овом закону, који је ступио на снагу 1. фебруара 1883, те су се повукли са својих епархија. Тако је црква „остала не само без митрополита него и без епископа. Поновљени Новаковићеви напори да их приволи да врше своје дужности остали су без успеха“. И после оставке епископа Мојсеја, Јеронима и Виктора, Стојан Новаковић их је позвао да се покоре законима, а од епископа Мојсеја, администратора Митрополије, затражио је да за 20. март 1883, сазове изборни сабор ради избора новог митрополита. Пошто је епископ Мојсеј одбио да сазове овај сабор, исти је сазван краљевим указом од 11. марта 1883.

Видевши како се ствари развијају, влади је било јасно да епископи неће узети учешћа у раду изборног сабора. Поред тога, њу је мучио проблем ко ће посветити новог митрополита, а она се још пре сабора одлучила за архимандрита Теодосија (Мраовића), умировљеног ректора Богословије у Београду. Зато се министар Стојан Новаковић већ 4. фебруара 1883. године обратио писмом патријарху српском Герману (Анђелићу) у коме каже: „Узимам слободу извести Вашу Светост, да г. архимандрит Мраовић долази по одлуци Владе Његовога Краљевског Величанства, да се разговори с Вашом Светошћу о црквеном послу који му је од Владе усмено поверен. Ја молим Вашу Светост, да бисте г. архимандриту Мраовићу у помнутоме послу изволели поклонити ону благонаклоност, коју ми с толиким поуздањем очекујемо од главе старе цркве српске.“

Стојан Новаковић сматрао је за потребно да патријарха Германа упозна о развитку и стању црквене кризе у Србији својим опширним саставом у коме каже:

„Несавршенством досадашњих закона о одношајима између цркве и државе, каже Новаковић, а нарочито неискрено вођење послова управе црквене, које је још и рђавим административним талентом митрополита Михаила још већма запретано; – све чешће и енергичније представке Народног Представништва, да се оване стању на пут стане; – на послетку, непрекидно унижавање општега стања црквенога у побожности и у упливу на народ: присилили су Владу Краљевску да се реши, да нејасне или слабе законе о одношајима цркве и државе у Србији доведе у ред, и да постави природан склад у међусобним пословима, какав се може желети међу православном црквом и православном државом.

Поменути несклад који је трајао више од двадесет година, није се ни у чем дотицао ни догматичних ни каноничних основа и питања, него је свагда потицао

Патријарх српски Герман (Анђелић)

отуда, што је митрополит Михаило, увек идентификујући себе и своје лично мишљење с црквом, по својој личној немирној природи, вечито се правио оруђем опозиционе политике, увлачећи и цркву и њене интересе у унутрашња трвења, и уступајући цркву и њена места као награду политичким креатурама. Врло много пута у томе се није ни мало

гледало на обзире којима се црква као црква има руководити. Може се без зазора казати, да је Влада, радећи у интересу јединства државнога и у интересу правилног и плодног развијања свију струка живота народног, радила још највише у интересу саме цркве. Јер је у Србији, при данашњој разјареној политичкој борби, стање такво, да само онај правац који би цркву спасао од политизирања и повратио је к исконском задатку њеном, може донети користи само напретку цркве и оздрављењу њених својстава чисте религиозности и побожности, јако компромитованих превећ директним учествовањем у политичкој борби.

Митрополит Михаило, служећи очевидно и као оруђе једној струји спољне политике, која је нашла за добро узети га и употребити као средство против садашњег политичког правца у пословима Србије, латио се свију средстава да цркву употреби као бусију, иза које ће овој борби служити свима могућним сукобима и нападима. У овоме су га механично следили скоро сви домаћи епископи, људи или прости, или без икакве више науке или дубоких погледа, а при том, сви осим једног (нишког) су његови посвећеници.

Борба се живо отпочела на закону о таксама, и то скоро на силу, јер је Влада сама нудила сваки редован пут спора-зумевања. Поводом отпора томе закону, митрополит је у сасвим изврнутом смислу саопштио Влади решење Архијерејског Сабора, тако да је сваки члан Сабора на по се Митрополитово саопштење опорекло као несаборско. Из тога се обелоданио жалостан факат, да је Митрополит својим саопштењем као Саборско решење подметнуо оно што Сабор решио није. И услед тога Влада је била присиљена да Митрополита од администрације разреши.

Том приликом се затекао Архијерејски Сабор на окупу. Митрополит је Михаило сам сазвао Сабор, отворио га, предао му указ Књажев о разрешењу, и уклонио се. Сабор је, по том, решио да се како Указ Књажев о разрешењу, тако и указ о наименовању

митрополитског заступника приме к знању и изврше. Митрополит је, потом, предао дужност, оставио двор митрополијски и повукао се у своју кућу у вароши, у којој већ више од године дана као приватан човек живи.

Кад се потраже узроци, из којих је Митрополит ствари на овај пут повео и доведе их тера, наћи

Стојан Новаковић

ће се два као главна. Један је од њих опште политичке природе, и то је опозиција садашњој влади, правцу њеном и свима делима њеним. Други је унутрашње природе, има за задатак да сачува безграничну личну самовласност у самим с државним животом толико спојеним административним стварима, и наперен је против новог законодавства црквеног, за које је видео да му је прошло време и да је влада тврдо решена да га изврши.

Но при свем том што су корацима владиним оволике препреке на пут стављане, Влада се није дала поколебати у правилном схватању свог положаја према цркви и својих дужности према вери народној.

Тога ради, пре него што би нове црквене законе изнела пред Скупштину, она је у Јануару 1882. године замолила заступника Митрополитовог, којег је сам Сабор својим решењем за таквога признао, да сазове Сабор и да му поднесе на оцену предлоге нових црквених закона. Заступник позове Сабор, и Архијереји дођу. Али заборавивши да су они сами

усвојили разрешење Митрополита; заборавивши да су они сами примили тога истог заступника; заборавивши да је и пређашњи Митрополит сам делом признао решење, јер се лично опростио са сабором и предао послове и административне и црквене заступнику, па се повукао у приватан стан – Сабор на један пут реши, да он није надлежан решавати без Митрополита, и да он положени му задатак, да своје мишљење о новим законским предлозима каже, не може извршити, јер без Митрополита не може као Сабор постојати. На ову изјаву, упућену у време јаке унутрашње узбуђености због пада Генералне Уније, Влада одговори једним писмом, у ком су живо биле изложене неследствености саборске одлуке, и у ком се Сабору представљало како му и проста логика и државни интереси налажу да се посла не откаже. Сабор ипак остане при своме, рачунајући, без сумње, да ће поводом пада Генералне Уније и поводом јаке несугласице у скупштини, Влада морати одступити.

После тога један од четворице епископа, који су горе споменути отказ од саборске радње потписали, умре, а преостала тројица остану сваки у својој епархији, сваки за се, не хотећи слушати нити заступника митрополита нити се између себе договарати. Сабора више није могло бити. Црква се у Србији налазила у жалосном растројству и неуређености. У таквом се истом растројству она и данас налази.

У таквом стању ствари, пошто се природног унутрашњег лека није могло наћи, на Влади је било, да се побрине о уређењу цркве, коју је неоправдано и безразложно политизирање довело до таквог стања, да већ сама себи не може помоћи.

Стављена пред такав задатак, Влада се остави пређе замишљених замашнијих реформи у црквеном законодавству, и ограничи се на преко потребне јој чланке, које је саветовало досадашње искуство и невољно садашње стање цркве у Србији.

Ти су чланци стилизовани као измене и допуне закона о

црквеним властима од 1862. године, и они су сада закон у Србији?

Законе те вољно прима, и њима је задовољно цело свештентво у Србији, не изузимајући ни многе партизане пређашњег Митрополита.

Само епископи раде, опет један без другог, сваки на особити начин, и тако рећи сваки поп под особитим упливом једне исте обмане и неразумевања црквених интереса у православној држави, да својим невршењем дужности и неком врстом личне моралне пресије принуде Владу да њиховог отпора ради закон не изврши.

Овде већ држава нема посла с црквом која би зајдничким кораком и из заједничке љубави према цркви и вери против државе дејствовала. Овде епископи, опирајући се државном закону и врховној вољи земаљској, нити раде услед споразума један с другим, нити су у стању споразумети се. Нишки и шабачки епископ неће да признаду митро-

Митрополит нишки Виктор

политовог заступника, ма да се и сад у митополији на протоколу могу видети њихови потписи којима су га примили; неготински (заступник митрополита) не може да види очима шабачког, ни шабачки њега, поред осталог још из разјаране личне мржње два завађена стара друга и пријатеља.

Сама, дакле, црква у Србији не може себи помоћи.

Остаје дилема:

Или да Србија остане сасвим без епископа (пошто нити се закони могу обуставити, нити

митрополит Михаило повратити, нити би данас и сам повратак митрополитов све измирио);

Или да старија српска црква у овој неприлици својој млађој сестри помогне том услугом, што би јој потребног архиепископа посветила.

Кад се архиепископ посвети, и управу над црквом као митрополит предузме, сумње нема, да ће се цела криза сталожити, да ће ствари поћи својим правилним и по цркву спасоносним током, и да ће они који су сад поље црквено изабрали за тркалиште свога ината, имати поуку која им приличи, и коју су и од цркве и од државе заслужили.

Патријарх Герман захвалио се Стојану Новаковићу на његовом „велецењеном писму“ 8. фебруара 1883. године, а затим је од епископа темишварског, вршачког, пакрачког, будимског и горњокарловачког затражио мишљење у вези са хиротонијом будућег митрополита Србије. Од епископа бачког Василијана није ни тражио писмено мишљење, јер је са њим као најближим епископом вероватно усмено разговарао и прибавио његову сагласност.

Патријарху је први одговорио епископ вршачки Емилијан који у свом одговору, поред осталог, каже: „У данашњој црквеној борби нашој доказујемо, да је једини коректан начин постављања Митрополита тај, кад га бира по пропису Канона наше цркве архијерејски синод; то сте Ваша Светост изволели приметити и у Вашој мотивацији, којом сте пропратили синодални операт на високу владу. Ако бисте се дакле Ваша Светост сада – пре него што влада ту примедбу можда одбије – безусловно прихватили тога, да посветите новог Митрополита Србије, који неће бити изабран од архијерејског синода онда би то значило: безусловно напустити каноничко становиште, на ком стојимо, и радити баш у натач ономе, што желимо на темељу св. канона извојевати.

Зато ја држим, да према таквом стању ствари треба у случају том, ако на то дело од стране србске владе умољени будете, ту молбу да одбијете с наводом, да се не можете тог дела примити, пошто за нека-

нонички сматрате поступак и при уклоњењу Митрополита Михаила и при постављању новог Митрополита; одмах за тим пак да о том одговору Вашем известите и угарску владу, а преко ње и самог Владаоца нашег уз обавештење, да би с обзиром на данашњу борбу оностране правосл. цркве пак и сама угарска влада против такозване српске либералне а у ствари превратне странке опасно бити могло за цркву а и за сам углед угарске владе, кад бисте Ваша Светост приступили посвећењу Митрополита Србије, јер би то навукло зазор код васцелог православног света и на угарску владу, – на Вас због тога, што санкционишете оно, што је неканонично, премда сте се и Ви као и сваки Архијереј при посвећењу своме заклетвом обвезали, да ћете се наређења св. канона тако тачно држати, да вас ни сами страх смрти од њих, одстранити неће; – на владу за то, што би сотим себи присвајала уплива у унутарност цркве православне, а то би имала тим мање чинити, што црквено-просветне распре у Србији почињу узимати огромне димензије, и навлаче на себе пажњу целог просвештеног света.

Ако ли бисте ипак и поред тог обавештења добили од нашег Монарха налог, да дело речено с посвећењем обавите, онда с обзиром на поданичку дужност нашу не остаје ништа друго, него да се највишем налогу саобразујете.

На тај начин бисте Ваша Светост дужности Вашој и према цркви и њеним установама, и према самом Владаоцу задоста учинили:

То је моје мњење, које је истина немеродавно, но о ком бих желео да добро размислите.“

Епископ Емилијан у свом одговору упозорава патријарха Германа, иначе наменованог патријарха, кога је ипак тиштало што на патријаршки трон није дошао законитим путем, вољом народа и јерархије, већ га је Беч именовао, на борбу која се баш у то време водила у Карловачкој митрополији.

Иако је знао како је дошао до патријаршијског престола, патријарх Герман се борио против било каквог утицаја световног

елемента у животу Карловачке митрополије и, заједно са свима осталим епископима, радио је на томе да митрополита – патријарха бира Свети архијерејски синод, а не Народноцрквени сабор.

Епископ вршачки Емилијан правилно је мислио и расуђивао. У души се није слагао да се посвећењем новог митрополита Србије санкционише неканонски избор истога, али му је био јасан став Беча према догађајима у Србији. Знао је да ће на крају крајева бити наређено патријарху да изврши хиротонију како би се остварио план Беча, коме је сметала русофилска политика митрополита Михаила.

Епископ пакрачки Никанор био је потпуно свестан да патријарх Герман неће моћи одбити молбу да хиротонише новог митрополита Србије, јер је и он добро знао да Беч стоји иза ове акције, па ипак пише патријарху: „Заболила ме е на болной постели душа моја, кад сам видео из президиалнога дописа Вашег од

Епископ пакрачки Никанор (Грујић)

14. овог Н. 34 шта се ради с црквом нашом у тој несретној Србији. Прва ми е мисао била: Чему се можемо надати ми од синодалнога проекта и од исцрплене мотивације Ваше, кад се поступа тако безобзирно са црквеном власти у најближем суседству нашем код едновѣрнога и еднотнѣнога народа нашега! Ја доиста не знам и не могу да пресудим, могу ли се збивати око

нас толике неправилности и изопачености црквене а да не буду и по нашу Епархију од штетнога уплива. Према тим несретним замршама можда би било најбоље по нас и нашу Епархију, а и по Вашу Светост најпробитачније: да Вас мимоиђе та част, која би Вам иначе доликовала као патријарху србском, боље него патријарху грчком. А ако се обави намерени избор митрополита по закону, кога нису примили архијереји србски и због кога су резигнирали, онда би Вас могла довести та част у незгодан положај према синоду митрополије србске, који брани каноничка права своја тако, као што браните Ваша Светост иста нашег синода. – Партија, која е данас на кормилу, отерала е митрополита, натерала све епископе да резигнира, а кад сутра дође друга на кормило, она ће протерати ове, који ће се сад поставити, па чему се ту има црква надати? То су кужни примери, који могу имати последица код нас жалосних него ли код њих. Но поред свега тога, ако би Вас замолили они, да им посветите митрополита, и ако би вам се то повладило и од наше највише власти, ја мислим да не можете одбити те молбе а и не треба, да љ одбијете.“

И епископ будимски Арсеније скреће пажњу патријарху на каноне који забрањују архијерејима да се мешају у послове друге црквене области, али је свестан да патријарх није у могућности да одбије хиротонију и каже: „Из високопочитаемога писанја Ваше Светости от 4/16. Марта, т. г. , разумео сам, да сте вољни желети његовог Величанства, Краља Србије Милана, у садашњима поремећенима околностима православне цркве у Србији посвећенјем Едног Епископа тим пре на сусрет изићи, што се тој вољи Вашој ни от кое меродавне стране препоне не полажу, но да сте ради у предмету овом и мое мнѣње знати.

Отговарајући велецѣлном зактеву Ваше Светости, чест имам неипристойности напоменути, да канонична определена забрану Епископима, слѣдователно и Митрополитима едне црквене области мешатисе у дѣла

црквене „друге“ области, и по томе Ваша Светост нарочито при тој околности, до распре, међу Предстатељма Православне српске цркве у Кралџвини Србији и владом српском поводом устраниена Архиепископа Београдског и Митрополита Михаила, и нововведених односно Управе Цркве законских одређена постојећа, јоштјније докочана, не би се могли у спорно ово и у послједицама замашно дјело посвећена избраног Епископа упустити, а да се не огрђшите о канонично одређенје, кое вели, да ко без саизволена свога Митрополита Епископом постане, такви по саборском одређенју Епископом бити не може.

Ово е укратко мое немее-родавно мнјније. А Ваша Светост, кад сте вољни зактеву Његовог Величанства Крала Србије, у чрезвичайном сада положају православно цркве темелито на сусрет изићи, изволите, ако позвани будете, и дозволу от наше високе владе добијете, ради умиренга Православне Цркве у Србији по дубоком увиђенју Вашем то чинити, што за најболђ нађете.“

Најопрезнији је у свом одговору био епископ горњокарловачки Теофан, један од најјачих и најугледнијих српских архијереја деветнаестог века. Свестан деликатне ситуације у сваком погледу, епископ Теофан оставља патријарху, кога ословљава са Блаженство, а не Светошћу, да он сам одлучи по својој благо-разумију како ће поступити у случају посвећења епископа који није изабран на канонски начин и каже: „Код предмета, саопштеног ми на мјеније с повјерителним Писмом од 4/16. т. м. През. бр. 34 морају све нас руководити, као што руководе и Ваше Блаженство, обзира на узајамне политичко-државне и црквене користи обеју сусједни држава. И ми се као вјерни поданици Његовог Царског и Апостолско-Краљевског Величанства, премилостивог нашег Монарха, и као синови једне матере цркве само радовати морамо и можемо најбољем сваке узајамности њине одношењу многи узрока, па и саме наше Цркве ради; као и што сажалевајући и осуђивати морамо сваки такав смјер и радњу, која би с наше

стране такво добро одношење њино мутила и потресала.

Али баш ти обзира они су, што мени немјеродавно мјеније к наговјешеном кораку Вашег Блаженства у даним околностима вопросне ствари јако отештавају.

Није ово случај ни најмање аналоган случају Петра црногорског, који је у Карловци за Епископа посвећен, и коме посвећењу није било никакве црквенонеканоничне препоне на путу.

Ово је случај са свим друкчији, и нарави најнежније, — разумем, са чисто црквенога гледишта.

Ја, истину исповједам, судбе Митрополита Михаила не жалим. Он се у политици, која није била његов први посао, врло и преко мјере активан, најмање освртао на постулате мудрости државничке,

Епископ горњокарловачки Теофан

и на најближу потребу доброга одношења тамошње земље са сусједном државом, у којој је православног српског народа преко милион душа. А у цркви, он је најзаслужнијега за њи Митрополита Петра, чији је био ђак и питомац, како ће сам доћи на његово мјесто, проћерати помогао. К томе је он и другу овдје рођену, и тамо са великом похвалом служећу браћу нашу, немилостиво гонио. Такав човек нашег сажалења ни пред каноничким судом није заслужио.

Али ја ипак по Вашег Блаженства наводу, и даљем предпостављању, овдје факт један, који се не може игнорирати. Факт и предпостављење то, да је

цјео Епископат тамошње цркве на своје званије оставку дао, и да може да неће он бити склоњен, да ту своју оставку повуче натраг; у коме другом случају и дошла би ствар пред Ваше Блаженство.

Не каже ми се, који су узроци тој Епископата оставци. Али се то по јавним листовима даје скоро сасвим поуздано закључити, да ће бити узроци томе, што се Епископат најодлучније противи новоначињеном, и „свештеним предањма“ и наређма свете православне цркве сасвим противном црквеном уставу, која предања и наређења Његово Блаженство вселенски Патријарх Јоаким њима наглашава у Грамати својој од мес. окт. индикт 8, 1879. године; и што осим тог још исти Епископат на постављање новог Митрополита неће и не може да се склони, жив с Митрополитом, осврћући се на црквене каноне, и на своју положену присегу.

То је факт један од тако велике знаменитости, као што би и игнорирање тога факта било од тако велике у обштој цркви замашности, да се никако превидети не да.

Би ли сада наспрам такога факта, и по најпожелателније што боље утврђења пријатељски узајамни одношења обеју сусједни држава, и по духовне узајамности користи и једне и друге српске областне цркве, нарочито пак по нашу овдје цркву то пробитачно и коректно било да Ваше Блаженство против каноничног увјерења цјелога тамошњег Епископата, па још и у Синоду таквог састава, кога би и Ви сами са строго каноничног објекта можда искључити морали, избраног, или што је још горе, без сваког избора наменованог Епископа за Епископа рукоположи?

Или ако ће можда не би било коректно, ни пробитачно, какав би други — ту могао помоћи ствари да се сви дужни обзира спасу, и да би га Ваше Блаженство из свога положаја мјеродавним мјестом могли препоручити?

То је и једно и друго велико питање, којега рјешење не могу ја узети на моју савјест. И ја га са спокојством остављам свестрано зрјелом и обзирителном разсуђењу Вашег Блаженства и као тајног Савјетника Његова Вели-

чанства, и као Митрополита Патријарха православне цркве, јер ту је на Вама одговорност и пред високом влашћу, и пред судом васеленске цркве.“

Епископ темишварски Георгије одговорио је патријарху Герману следећим телеграмом: „Са неограниченим поверењем стојим на услузи Вашој Светости“,

Епископ темишварски,
потоњи патријарх српски
Георгије (Бранковић)

а епископ бачки Василијан се усмено сагласио да се хиротонија изврши у Карловцима.

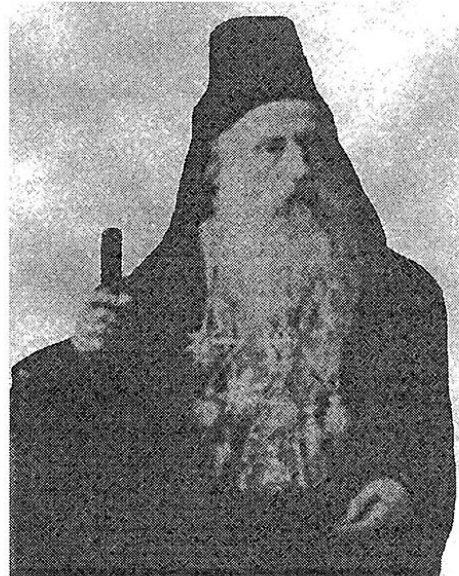
Патријарх Герман је, у исто време, затражио од аустријског цара дозволу за хиротонију архимандрита Теодосија, а угарског министра вера Агоштона Трефорта (1817–1888) консултовао је неколико пута. С обзиром да је Аустроугарска радила на уклањању митрополита Михаила, она је једва дочекала да дође у ситуацију да изда дозволу патријарху Герману кога је, у своје време именovala за српског патријарха уместо да је потврдила изабраног Теофана Живковића.

Иако је добио мишљење свих епархијских архијереја, патријарх Герман састао се у седницу, 26. марта 1883, са епископима бачким Василијаном и темишварским Георгијем. На овој седници, како се види из записа Исидора Ђирића, патријарашког тајника, прочитано је осамнаест дописа и сачињен је следећи записник: „Влада Његовог Величанства Краља Србије обратила се на

Његову Светост, председавајућег Господина Патријарха и Митрополита Српског и Архијепскопа Карловачког Германа с умољењем, да би из узрока, што се посвећење Архимандрита Теодосија (Мраовића), изабраног Архијепскопа београдског и Митрополита Српског, за епископа у Србији због растројства и нереда тамошње јерархије извршити, а јерархија опет без васпостављења Архијепскопа и Митрополита поново устројити и уредити не може, посвећење реченог изабраног Митрополита Теодосија изволио Он, светјејши г. Патријарх, као Патријарх најближе и најсродније суседне цркве, којој је корен у патријаршији пењској некадашњој црквеној столици Краљевине Српске, удјејствовати и тиме помоћи да православна црква Краљевине Србије на правилан пут дође.

Извештен својим путем и начином – и пре овог формалног умолења – о жељи Кр. српске владе, да изабрати се имајући архијепскоп београдски и митрополит српски евентуално од Њега посвећен буде за епископа, светјејши г. Патријарх Герман не могући се ово због зимљег доба године, ово с обзиром на старост и телесну слабост већине од преосвештене г. г. епископа митрополитске Му области одлучити на сазив архијерејског синода у цели, да питање о испуњивости жеље Кр. српске владе надлежном решењу његовом подвргне, изволио је намеру хваљене владе преосвештеној г. г. епископима, будимском, вршачком, пакрачком, горњо-карловачком и темишварском писмено, а бачком устмено саопштити с изјавом, да би од Своје стране готов био, жељи Кр. српске владе одазвати се, ако би на то превишњи мандат од стране Његовог царског и апостолског Краљевског Величанства, нашег премилостивог Монарха и саизвољење од стране г. г. епископа, братије Своје добио, и позивом да би Му о питању овом своја мњења открити изволио, и похитао је о делу, о којем је реч, својим путем и високу Кр. угарску владу извести, молећи је за исхођење превишње одлуке Његовог царског и апостолско Краљевског Величанства ради Своје у пред-

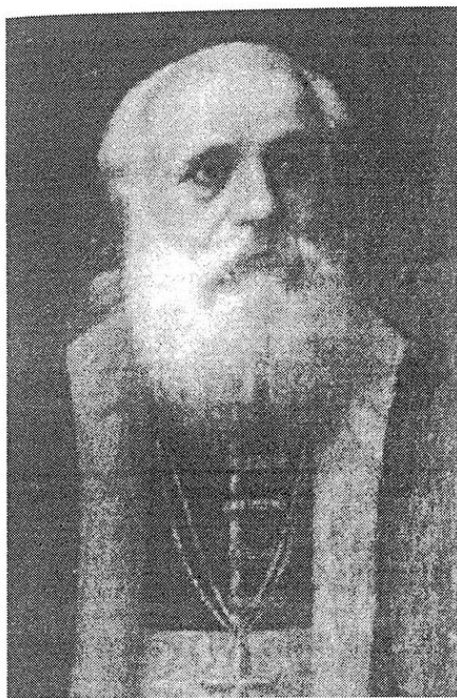
мету овом управе, и получивши дозволу превисоке владе наше, да чин посвећења новоизабраног архијепскопа београдског и Митрополита Српског, архимандрита Теодосија за епископа извршити може, и саизвољење на исти чин од стране преосвештене г. г. епископа будимског Арсенија, вршачког Емилијана, пакрачког Никанора за случај превишњег мандата, а од стране преосвештеног г. епископа горњо-карловачког Теофана изјаву, да решење овога питања са спокојством оставља расуђењу светјејшег г. Патријарха, изволио је Светјејши исти предмет овај сасадавајућој г. г. Епископима на расуђење предложити, ставивши им све овоодносне списе на увиђење и проучење, како би – свестрано обавештени – тим лакше у погледу свога судело-

Митрополит Србије Теодосије

вања при чину освећења своју одлуку донети могли.

И пошто се из брзојави и високих писанија Преузвишеног Господина Кр. уг. Министра богочасти и јавне наставе приложених овде под 1/. стекло је уверење о превишњој вољи Његовог царског и апостолско-Краљевског Величанства и дозволи високе владе Му да се упитни чин посвећења изврши; а из приложеног овде под 2/. дописа г. Кр. српског Министра просвете и црквених дела од 22. Марта т. г. Ц. Бр. 408 и овом допису прикљученог изборног записника од 20. Марта 1883. увидело, да је избор често поменутог архиман-

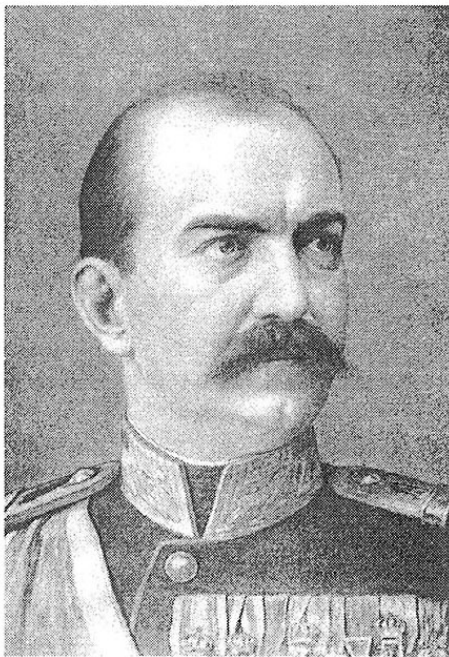
Епископ бачки Василијан

дрита Теодосија за Архиепископа београдског и Митрополита Српског сходно Краљевини Србији постојећим законским прописима обављен и од Његовог Величанства Краља Србије одобрен: то је – пошто нити с те – нити са стране отсутних овопределних архијереја који су се под 3/, 4/, 5/ и 6/ о предмету овом писмено изјаснили, какве препоне има, да се изабрани на степен архијерејства рукоположењем произведе. Ово да се превишња воља Његовог царског и апостолско-Краљевског Величанства по поданичкој дужности испуни; ово да се молби владе Његовог Величанства, благоверног Краља Србије, која је потекла из бриге православног хришћанском владатељу и влади Му надлежеће о утврђењу православне цркве у држави Му православној и успостављењу поремећеног у црквеној влади реда за доста учини; ово да се и дужности овопределне српске православне цркве, као старије, из корена свете негда пећке патријаршије поникле сестре православне цркве у краљевини Србији на суделовање при новоустројењу и уређењу црквене владе у истој Краљевини одговори, – суђено, често поменутог, частњешег Архимандрита Теодосија, многогодишњег служитеља Божјег олтара, умировљеног учитеља светог богословља као лице, којег је оданост светој вери православној, чистота

живота и поведења и темељита ученост у хришћанским наукама осведочена, достојног за узвишење на степен архијерејства, за епископа чино посветити и обичном архијерејском граматом саутврдити.“

Записник су потписали патријарх Герман и епископи: бачки Василијан и темишварски Георгије, који си и извршили хиротонију архимандрита Теодосија за епископа у Саборној карловачкој цркви 27. марта 1883. године.

По обављеној хиротонији, краљ Милан се захавалио патријарху Герману следећим телеграмом: „Благодаримо Вашој Светости на услузи учињеној православљу и истинитој побожности и релогиосности, коју жели да утврди и унаприједи ново црквено законодавство у Србији нека Ваша Светост верује вазда на само топлој захвалности него и дубоком поштовању краља Србије Милана.“ Патријарху Герману захвалио се и министар Стојан Новаковић који је у свом писму, између осталог, рекао: „Утицај свршенога чина, свуда толико јак, и овде се показао у необичној сили. Чим је ступио на земљу српску посвећени митрополит, мир се повратио у духове и тај мир

Краљ Србије Милан

једнако прави доиста чудна освојења. За све то вама припада и опет наша најтоплија захвалност.“

За учињену услугу, краљ Милан одликовао је патријарха

Германа орденом Светога Саве, а он му је „из топлог срца извирућу захвалност“ изразио на додељеном му ордену.

Друге недеље по епископској хиротонији Теодосија (Мраовића) хиротонисан је за епископа нишког архимандрит Нестор (Јовановић). Хиротонисали су га у Саборној београдској цркви митрополит Теодосије и епископ темишварски Георгије.

Епископ Нестор (у свету Никола Јовановић) рођен је 1. фебруара 1833. године у селу Шумама у Шумадији. Основну школу и два разреда гимназије завршио је у Крагујевцу, богословију у Београду, а потом је био учитељ и парохијски свештеник. Када му је умрла супруга, упућен је у Кијев где је завршио семинарију и Духовну академију.

По повратку из Русије био је писар конзисторије у Београду, наставник полугимназије, професор Велике гимназије, а потом и ректор богословије у Београду. Извесно време био је и вероучитељ Краља Милана Обреновића. Замонашио се на Св. Саву 1873. године, а месец дана касније постао је архимандрит. Архимандрит Нестор се бавио књижевношћу. Четири године уређивао је црквени лист *Пастир*, који је касније под именом *Сион* такође он четири године издавао. Као епископ нишки администрирао је Неготинском епархијом. Умро је 19. марта 1884, за време обиласка Неготинске епархије.

„Човек висок, стасит, смеђа и симетрична лица, беседе увек одрешене, с познавањем живота и говора народног до најмањих особина – Нестор је увек, у друштвима, био радо слушан и задовољно гледан.“

Исте године, 1883, изабран је за епископа ужичког игуман Корнилије (Станковић), настојатељ манастира Раванице.

Епископ Корнилије рођен је у Панчеву 1820. године. Монашко образовање стекао је у Фрушкој Гори, где је и замонашен. Био је сабрат неколико манастира у Срему, а потом је прешао у Србију и од 1876. до 1880. године био је сабрат манастира Раванице. Произведен је за игумана 1880. године и 1. марта постављен за Старешину истога манастира.

За епископа ужичког изабран је 6. априла 1883. године, а посвећен 19. априла исте године. За време његове управе Епархија ужичка је 26. јуна 1884. године променила своје име назвавши се жичком.

Ни епископ Корнилије није дуго управљао својом епархијом. Пошто је умировљен, настанио се у Крагујевцу. Ту је и умро 24. августа 1889, и сахрањен на варошком гробљу. Посмртне остатке пренео му је у манастир Жичу 29. новембра 1963. године епископ жички Василије и сахранио у Параклису преподобнога Саве Освећеног.

Шабачка епархија попуњена је избором архимандрита Самуила (Пантелића) за епископа 1884. године.

Епископ Самуило рођен је 1841. године у Јаску, у Срему, од оца Јована, директора карловачке гимназије, и мајке Евице. Основну школу завршио је у Панчеву, гимназију и богословију у Срем. Карловцима, филозофију у Пешти и права у Бечу. Замонашио се 1866. године и постављен је за професора Богословије у Срем. Карловцима. На позив митрополита београдског Теодосија (Мраовића) прешао је у Србију и изабран беше за епископа шабачког. Хиротонисан је у београдској Саборној цркви 6. маја 1884. године. Одликовао се беседничким даром и одличним тознавањем црквеног појања. Умро је 25. марта 1886. и сахрањен у шабачкој Саборној цркви. После његове смрти укинута је Шабачка епархија и припојена је Архиепископији београдској.

За четвртог епископа нове епархије изабран је Димитрије Павловић, професор Београдске богословије.

Димитрије Павловић рођен је у Пожаревцу 1846, од родитеља Стојана и Милосаве. Основну школу је учио у Пожаревцу, еликом Селу и Београду. После завршених пет разреда гимназијеписао се у Београдску богословију и завршио је 1868.

После завршене богословије он је учитељ у селу Ратковићу и ззану, Шумадија, а 1870, рукоположен је у чин ђакона и лезвитера и постављен за пелана своме тасту у Лапову.

Епископ шабачки Самуило

Оставши удов, 1873, уписао се у Велику Школу у Београду, филолошки одсек, и када је завршио студије постављен је, 1878, за суплента, а 1882, за професора Београдске богословије. Као такав, изабран је за епископа нишког 8. новембра 1884. године.

По повратку митрополита Михаила у земљу, епископ Димитрије је одступио са свога положаја заједно са целом јерархијом митрополита Теодосија и настанио се у Француској. У Монпељеу је три године слушао књижевност и филозофију, а две године је студирао на пољопривредној академији.

После смрти митрополита Михаила, 1898, постао је прво државни саветник, а крајем године епископ шабачки. Након смрти митрополита Краљевине Србије Инокентија, изборни сабор је 19. августа 1905, за новог митрополита изабрао епископа Димитрија.

Када је дошло до васпостављања редовног стања у Српској патријаршији, митрополит Димитрије је изабран за патријарха српског и устоличен је 31. октобра 1920. године у београдској Саборној цркви. Умро је 6. априла 1930, у Београду, и по својој жељи сахрањен је у манастиру Раковици.

Последњи епископ који је изабран за време управе митрополита Теодосија био је Никанор (Ружичић).

Епископ Никанор рођен је 15. априла 1843. у Свилеуви од родитеља Григорија и Јелене. Полугимназију завршио је у Шапцу, богословију у Београду, а Духовну академију у Кијеву.

Као парохијски капелан остао је удов и замонашио се у манастиру Букову. Пошто га је одликовао достојанством синђела, епископ неготински Евгеније предложио га је за предавача богословије у Београду.

За време српско-турског рата био је војни свештеник. Професорски испит положио је 1881, а две године доцније постао је ректором богословије.

На овом положају га је затекао и избор за епископа жичког, 4. маја 1886. Када је митрополит Теодосије одступио са својом јерархијом, и епископ Никанор је умировљен 28. маја 1889. Након умировљења, епископ Никанор је живео у Загребу, Дубровнику и Цетињу, а потом је у Јени и Тибингену студирао

Епископ жички, потоњи епископ нишки Никанор (Ружичић)

теологију и филозофију. За време митрополита Инокентија изабран је за епископа нишког 17. априла 1898. На овом положају је остао до 1911, када је поново умировљен. Умро је у Београду 16. октобра 1916.

Епископ Никанор је био државни саветник, члан Српске академије наука и члан Научног друштва у Новом Саду. Бавио се научним радом из области

Историје Српске цркве и канонског права. Своју имовину наменио је просвети и библиотеци београдске богословије. Након оснивања Богословског факултета у Београду, у његовој кући је отворен први интернат студената теологије.

Када је дошло време повратку митрополита Михаила на свој ранији положај, митрополит Теодосије, са епископима Димитријем и Никанором, упутио је 27. маја 1889, министру просвете и црквених послова акт следеће садржине: „Уважавајући разлоге, које сте нам изволели саопштити, да би у интересу државном било нужно, да своја места уступимо пређашњим архијерејима, који су се у отаџбину вратили; ценећи, даље, мир и углед наше свете Цркве, којој смо дужни служити са безграничном љубављу и само-прегоревањем, и сматрајући, на почетку, да од нас захтева не само братољубље, него и правичност, да архијерејима, старијим и од нас и по посвећењу, и по искуству, и по заслугама за цркву, уступимо своја места, подписани добровољно прихватамо ваш предлог и стављамо наше епископске катедре на расположење Високопреосвештену господину митрополиту Михаилу и његовим друговима.

Стављајући Вам, господине Министре, све ово до знања, част нам је молити Вас, да изволите подејствовати, како да се бивша господа архијереји што скорије приме уступљених катедара, тако да и ми будемо у исто време, према земаљским законима, указом стављени у стање покоја, са пензијама и издржавањем, које нам припада.

Предајући управу цркве, којој смо до сада по благодати Светог Духа и према својим slabим силама служили, искусним рукама и старању њених ранијих архијереја, из дубине душе и свега срца призивамо на нашега младога краља, на отаџбину, владу и све синове наше Православне домаће цркве благослов и заштиту нашега Спаситеља и Господа Исуса Христа, коме нека је слава на све векове.“

Већ сутрадан, 28. маја 1889,

указом краљевских намесника митрополит Михаил је враћен „на управу архиепископије београдске и митрополије српске, од које је разрешен био указом од 18. октобра 1881. године“.

Указом истих намесника, епископ Јероним, који је 1. априла 1883. био разрешен од адми-

Патријарх српски Димитрије

нистрације Шабачке епархије, постављен је за епископа епархије нишке.

Митрополит Теодосије се, дакле, мирно и достојанствено повукао, заједно са својим епископима, са положаја на који није дошао законитим и канонским путем. Његова шестогодишња управа протекла је, углавном, мирно и према бројним присталицама збаченог митрополита Михаила, у редовима мирског и монашког свештенства, опходило се очински.

О свом повратку на престо, митрополит Михаил је обавестио све поглаваре православних цркава у свету. „Познато је Вашем Високопреосвештенству, пише он епископу бачком Василијану, администратору Карловачке митрополије, да је 1881. године издат у Србији закон о цркви и о свештенству, без договора са црквеном духовном влашћу, закон не сагласан са канонима свете цркве, који одузима од цркве њена права, лишава управу црквену њеног слободног кретања

у њеном кругу, оптерети свештенство плаћањем симоније, пошто нареди да се плаћа за посвећење и за благослове архијерејске и сведе свету цркву са њене висине божанске у обичну људску установу. Против оваквог закона, Ми смо подигли свој глас и протествовали и сами и Саборно са четворицом Епископа Наших. Ми смо вршили своју архипастирску дужност и бранили свету православну цркву сходно својој Архијерејског заклетви даној Богу и цркви. Но нама се одузе могућност да служимо светој цркви и Ми – Митрополит и четири Епископа бисмо уклоњени са Наших катедара. Али се догоди још већа неканоничност, када законити Архијереји седе на својим катедрама, сабира се под именом Архијерејског Сабора скуп за бирање Архијереја, на коме скупу не беше ни једног Архијереја, и тај скуп од световних лица бира архимандрита Мраовића Теодосија за Архијереја и Митрополита. Овако неправилан, неканонски изабрани Теодосије, тражи посвећење Архијерејско у туђој области а међутим сви Архијереји седе на својим местима сем Митрополита, који је раније годину дана уклоњен.

Митрополит Србије Михаилу

Да је нова Јерархија с Теодосијем неканонска и неправилна, Ми смо протестом својим од 29. децембра 1884. године на име умрлог Патријарха Јоакима јасно доказали.

Но промисао Божји није дао да се света црква Православна у Нашој домовини поколеба, измени и уништи. Народ Српски тужио је што се тако поступило са његовим законитим Архипастирима и увек је тражио да се цркви поврати законито стање, ред и мир у њој. И нека је хвала Господу Богу Пастиреначалнику пресветој Глави цркве Исусу Христу. Српска садања богољубива владавина испунила је жељу народа и Ми смо враћени на своја места и с

28-га Маја текуће године узели смо управу цркве у Наше руке.

Извештавајући Ваше Високопреосвештенство о томе, да смо се вратили на своје место и узели управу цркве у Наше руке, молимо, да својим молитвама и својом братском љубављу подржите Нас и утешите духовном заједницом вере, те да можемо носити ово бреме Архипастирства богоугодно и корисно за душевно спасење повереног Нам верног стада Христовог.

Неканонска Јерархија добровољно се удаљила и живи у покоју имајући од државе по годинама службе пенсију. Теодосије, Димитрије и Никанор лично су Нам престали и изјавили

своју покорност; но Ми смо одложили решење о праву њиховог Архијерејског служења до седнице Архијерејског Сабора, успокоив их миром и давши им времена, да и сами, добрим примером, принесу са своје стране, утврђењу љубави и слоге у крилу отачаствене цркве.“

Стицајем околности, у време васпостављања Српске патријаршије, након Првог светског рата, на положају београдског митрополита затекао се митрополит Димитрије, члан Теодосијеве јерархије. Приликом избора првог српског патријарха, 1920. године, није могао бити заобиђен и он је изабран за патријарха васпостављене Српске патријаршије.

У аранђеловачком храму Светог архангела Гаврила

У СЛАВУ БЛАГОЉЕПИЈА

Епископ шумадијски Сава служио пређеосвећену литургију уз учешће хора „Лицеум“

С благословом Преосвећеног епископа шумадијског Г. Саве, крагујевачки хор „Лицеум“ под руководством професора Милоја Николића, припремио је пређеосвећену литургију, први пут у историји наше Цркве. Овај догађај је у Српској православној цркви и културној јавности већ оцењен као још један велики корак, међу многима, које Епархија шумадијска, њен Архијереј и свештенство чине на плану унапређења црквеног благољепија.

Прву пређеосвећену литургију, током овогодишњег Великог поста, на којој је певао хор „Лицеум“, владика Сава служио је у Аранђеловцу, у храму Св. архангела Гаврила, 26. марта увече. Тиме је испоштована пракса ране Цркве да се ова литургија служи поподне. Значај овог догађаја нарочито су наслутили млади Аранђеловчани, и то већином чланови локалног црквеног хора, који су доминирали међу присутнима.

Беседа Преосвећеног епископа Г. Др Саве, при крају литургије, садржала је многе значајне чињенице о светотаинској суштини литургијског чина. Била је ово прилика и да се верници ближе упознају са значењем литургије претходно освећених дарова у историји хришћанства.

„С пуним правом, с пуним срцем и радосном душом, иако је Ускршњи пост, вечерас би могли да кажемо–

иако стојимо у храму славе Твоје Господе, мислили смо да на небесима стојимо. Ми смо данас заиста на небесима стајали служећи ову ретку, Божанствену, пређеосвећену литургију, која је толико стара колико малте не и хришћанство. У првим хришћанским временима први хришћани су се врло често причешћивали, бар четири пута седмично. Зато је Св. Јован Златоусти био у прилици да једној жени хришћанки каже – „и ти се сматраш хришћанком, а већ четрдесет се дана ниси причестила“, поменуо је на почетку беседе наш Архијереј.

Суштину потпуне литургије Преосвећени владика Г. Др Сава предочио је на следећи начин: „Литургија Василијева или Златоустава, у којој ми учествујемо недељним и празничним данима равна је слављењу Васкрса. Свака литургија је Васкрс у малом. И сваке недеље наша Православна хришћанска црква слави Васкрсење Христово, највећи празник, празник над празницима и славље над слављима. Свако причешће је равно Васкрсењу Христовом. И ми свештенослужитељи, чим се причестимо, прве речи које изговоримо су – Васкрсење Христово видесмо. Не само видесмо, већ се причестисмо васкрсним телом Господа нашег Исуса Христа и његовом крвљу. На потпуним литургијама, ви које редовно долазите у цркву и узимате

у њима учешће – не присуствујете него учествујете – имате прилике да видите да се током великог входа преноси хлеб и вино које ће се тек осветити на потпуној литургији и претворити Духом Светим у тело и крв Христову. Међутим, вечерас на овој пређеосвећеној литургији за време великог входа принети су већ освећени дарови, који су освећени на претходној недељној литургији.“

Током беседе у храму Св. архангела Гаврила у Аранђеловцу, епископ шумадијски Сава одговорио је на питање зашто се данас служи пређеосвећена литургија: „Зато да би се указала могућност ревносим верницима да се могу причестити не само суботом и недељом, него и средом и петком. Она је врло стара. Св. Григорије Двојеслов, који је записао ову литургију, био је ђакон у Цариграду и имао је прилике да служи ову литургију, и када је постао епископ римски, он ју је писмено формулисао и предао нама, тако да је ми служимо током целог поста – у среду и петак. Зашто? Зато што ово није потпуна литургија, ово је део литургије и део вечерњег, јер се за време Ускршњег поста, осим Благовести, током радних дана, од понедељка до петка не може служити потпуна литургија, која је радост, а ми се налазимо сада у жалосним данима због покајања наших и због грехова наших, јер се спремамо да дочекамо највећи празник вере наше – Васкрсење

Христово. И вечерас, на крају ове дивне литургије, стародревне литургије, ви ћете имати прилике да чујете смисао ове литургије – зашто постимо, зашто се причешћујемо и зашто служимо ову литургију: кад ток поста завршимо, да главе невидљивих змија скрушимо, да веру сачувамо и да будемо достојни да дочекамо и Велики петак да се поклонимо страдањима Господа нашег Исуса Христа и Васкрсењу Христовом и Васкрсењу нашем. Својим Васкрсењем Христос је победио наше највеће непријатеље – грех и смрт – и свима нама који верујемо у Њега даровао вечни живот и Васкрсење. И за нас верујуће људе овај живот није довољан. Ми очекујемо онај други живот коме неће бити краја, који ће настати када се Господ поново буде појавио на земљи у назначени дан Царства Његовог“.

О томе како је од велике важности што се ове године у Шумадијској епархији пређеосвећена литургија служи уз учешће хора, Преосвећени владика Г. Др Сава је рекао: „Ово је историјски дан за Српску православну цркву и за српски народ, јер колико нам је познато, ово је прва пређеосвећена литургија од Св. Саве до данас у којој је учествовао један хор, који је потпуну литургију отпевао. До сада су се певали поједини делови, али потпуна литургија никада. Зато сматрам за своју пријатну и угодну дужност да се захвалим господину Милоју Николићу, ванредном професору Музичке академије у Београду и хору „Лицеум“ који је уложио толико труда спремајући ову Свету литургију, да нам дочара старину, да осетимо преукус вечног живота и да окусимо и видимо како је благ Господ.“

Додајући да је ова литургија бисер православног богослужења а да је богослужење жила куцавица Православне цркве, Његово Преосвештенство епископ шумадијски Г. Др Сава свим учесницима на пређеосвећеној литургији у Аранђеловцу пожелело је срећан и благословен Васкрс.

Поред Аранђеловца, током Ускршњег поста, Преосвећени владика шумадијски Г. Др Сава, са свештенством и ђаконима, пређеосвећену литургију уз учешће хора „Лицеум“ служио је још у Јагодина, С. Паланци, Лазаревцу, Крагујевцу и на Опленцу.

Н. Ј.

Наши храмови

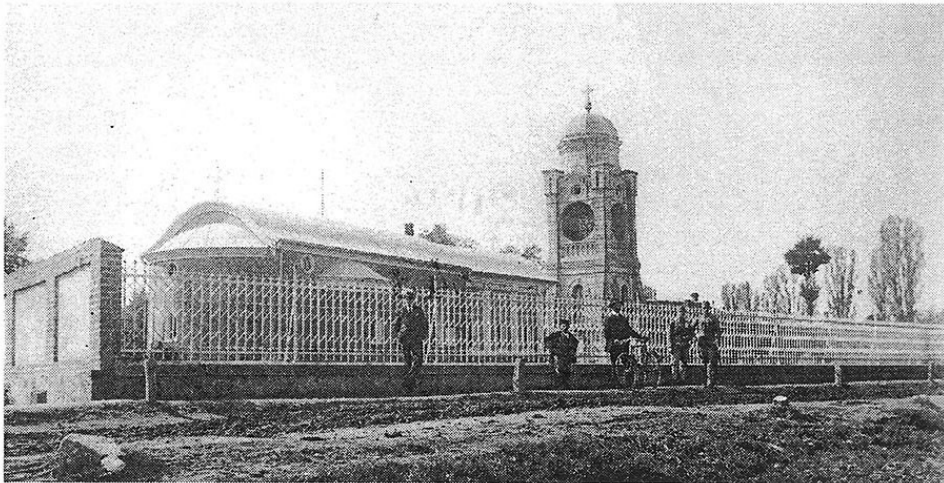
У СУСРЕТ ЈУБИЛЕЈИМА

Започиње обнова цркве Свете Тројице у Крагујевцу

Стара црква крагујевачка, задужбина Кнеза Милоша Обреновића, подигнута у славу Свете Тројице 1818. године, на десној обали Лепенице, скоро већ два века исписује историју Крагујевца, Шумадије, Србије... У њеној порти наталожена лежи сва мука и радост нашег народа. У њој се после пет векова поново родила Србија. По својим димензијама и архитектонским одликама, црква Свете Тројице није у сразмери са велелепним храмовима и лаврама какве су подизали Немањићи у Средњем веку, али је њена историјска прошлост изузетно значајна. Цео 19. век српске бурне историје везан је за њу и за оно мало дворишта око ње. Она је сведок бурних збиравања све до наших дана.

Последњих година влага је напала зидове цркве и озбиљно је почела да угрожава делове црквеног инвентара и иконе. Залагањем компетентних стручњака наложено је хитно увођење грејања, чиме би се елиминисало стварање паре на површини унутрашњих зидова цркве. Инсталиран је и доведен цевовод и изграђена је подстаница. Недавно се ушло са прикључком за грејање у цркву. Предстоји нам унутрашња инсталација.

Други веома озбиљан проблем Старе цркве био је паљење свећа. Скупчени простор за свеће, о великим празницима изазивао је више пута

Стара крагујевачка црква, снимак из 1916. године

пожар у цркви. Но, Богу хвала и дародавцима, и овај проблем је решен подизањем храма Часног Крста у порти Старе цркве, где се продају и пале свеће. Фасада Старе цркве је обновљена захваљујући заузимању Завода за заштиту споменика културе Града Крагујевца.

Сада је велика брига како обновити ентеријер Старе цркве који је у жалосном стању. Ангажовани су стручњаци Републичког завода за заштиту споменика културе из Београда, да испитају унутрашњост малтера на зидовима. Ово би био први посао који предстоји. Затим би следило чишћење и малање зидова и замена електроинсталације. Други важан посао је сређивање пода, који је такође у жалосном стању. Постојеће керамичке плочице треба уклонити и поставити мермер као што приличи владарској задужбини. Трећи и најскупљи посао био би чишћење иконостаса од чађи и конзервирање истог. Пројекат, који је изарадио Завод за заштиту споменика културе у Крагујевцу, предвиђа да ће ови радови да коштају око милион динара.

Свесни смо да је време у коме живимо обременено многобројним искушењима и кризом, како духовном и моралном тако и материјалном. Али знамо да је српски народ, који је већ био у оваквим и сличним невољама, не базирајући се на њих подизао многобројне светиње и обнављао постојеће, са молитвом да Господ, који Једини може, уклони сваку невољу. Биле су то богоугодне жртве које је српски народ, кроз покајање, чистио себе од греха и видао ране душе своје.

Прилика је и нама свима да кроз покајање и обнову Старе цркве, ове историјске светиње рода нашег, у чијој се порти поново родила Србија, својим даровима, већим и мањим, будемо ближи Богу који може да нас изведе из ових невоља у које смо запали.

Идућа 1998. година је јубиларна година за Стару цркву у Крагујевцу и све нас који живимо у овом времену. Наиме, тада ће се навр-

шити 180-годишњица њеног постојања и 120-годишњица од признавања и проглашења независности кнежевине Србије у њој.

Овим апелом обраћамо се свим житељима града Крагујевца, установама и сваком Србину добре воље, за учешће и помоћ у обнови Старе цркве у Крагујевцу. Обновљена Стара црква крагујевачка наставиће да чува историју града Крагујевца, Шумадије, Србије!

Нека наш допринос обнови Старе Милошеве цркве буде на славу Божију, прецима нашим на радост, Цркви и Роду српском на корист, а свима приложницима Бог, који је највећи Дародавац, стоструко да узврати!

Старешина Старе цркве
Драгослав М. Степковић,
протојереј

Наши храмови

ЦРКВА СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ У КОРАЋИЦИ

Територија коју обухвата парохија кораћичка насељена је од давнина: археолози су у Космајској области ископали разне предмете који датирају још из римског доба. Касније, кроз читави Средњи век, нема скоро никаквих података о овим насељима. Када су ове крајеве Срби почели насељавати није познато. Предање говори да су у време Косовске битке (1389) и одавде ишли коњаници у бој на Косово. Једно такво предање, које је забележио Јоаким Вујић, говори „да се на овој планини (Космају) у селу већ одавно порушеном и уништеном, званом Косанац, родио онај стари српски херој Иван Косанчић, који је лета 1389. 15. јуна на Косовом пољу погинуо“ („Путешествије по Србији“ II 121).

Тек из доба српске Деспотовине имамо споменике, а то су манастири Тресије, Павловац и Кастаљан, задужбине деспота Стефана Лазаревића, који су имали своје прњаворе. Тако се у време аустро-угарске окупације (1718–1739) помиње село Павловац, које је на карти убележено на месту данашње Кораћице. Тек у време Кочине крајине (1788) ово насеље се спомиње под именом Кораћица. Одакле је дошао овај назив за Кораћицу – не може се поуздано тврдити. По једном предању, које је записао Др. Б. Дробњаковић, село је добило овај назив по томе што су се први досељеници, упутивши се Космају, населили „у сам кораћ“.

Најстарији и највећи део кораћичког становништва доселио се од Сјенице, Пештери, Бијелог Поља и Пећи.

Космај је, у својој прошлости, са своја три манастира: Тресије, Павловац и Кастаљан био јак религиозни центар, све док их Турци

не опустошише и запалише.

После рушења ових манастира од Турака, указала се потреба за новим богомољама. Прва црква је подигнута од храстових дасака у Неменикућама око 1708. године. Пошто Кораћица није имала своје цркве, јер је манастир Павловац био у рушевинама, њени житељи су ишли у цркву неменикућску. Пастирску дужност за Кораћицу вршио је свештеник из Црквенца. Ово је било за кратко јер је Кораћица са Вел. Иванчом припала Црквинама, а оба ова села, која су сачињавала засебну парохију, имали су свога свештеника. Свештеник за Кораћицу и В. Иванчу становао је у В. Иванчи. Последњи заједнички свештеник–Михаило Ивановић, је сахрањен код данашње цркве кораћичке.

Половином XIX века тј. 1854. године Кораћичани са Америћанима и Врбичанима приступише заједно градњи цркве. Радове на градњи цркве изводио је неимар Анастас.

Када су били ударени шипови у темељ наиђе друмом књаз Александар Карађорђевић, те сврати да види како напредује градња цркве, па упита неимара: „Мислиш ли ти да си добро ударио шипове?“ „Мислим, Господару!“, одговори Анастас, а Књаз му рече: „Ниси, него удари између два и два шипа још по један, па ће онда бити добро“. Разуме се да је неимар послушао овај умесни Кнежев савет. У току градње Кнез је још два пута навраћао интересујући се како напредују радови. Када је црква била готова Кнез је поклатио једно звоно.

Црква је грађена у романском стилу по угледу на пречанске цркве. Била је врло украшена; сводови су били уметнички моловани, а иконостас је такође врло леп. Акустика одлична. Међутим, ову

дивну цркву оштетио је јак земљотрес уочи Васкрса 1895. године. Побожни парохијани под вођством свога свештеника Живојина Пашића оправише је и оспособише за употребу. Године 1922. земљотрес је опет јако оштети, но народ са свештеником Вељком Милошевићем опет је оправи у лето 1925. године. Али последице земљотреса су биле тешке те је црква поново препукла и остала дуже време неупотребљива. Од тада се богослужења врше у једној зградици у школском дворишту, која је, до подизања нове школе, служила за учионицу.

Први свештеник у новосаграђеној цркви кораћичкој био је Живојин Пашић, родом од Пожаревца, који је био најпре учитељ у Рипњу. Кад Кораћичани саградише цркву позвахе га да им буде свештеник. О његовом доласку и животу записао је његов син Сретен следеће: „Године 1857, у лето, добило је наше село новог свештеника, младог учитеља из села Рипња. Моји сељани били су толико овеселењени доласком новог свештеника, изврсног певача из школе Симоновића и Мраовића, да су му на општинском збору поклонили две велике њиве, место за виноград, место за кућу, и доста разне стоке. Дали су му и новаца у зајам да подигне кућу. Тако је онда богата Шумадија дочекивала своје младе и сиромашне свештенике!“

Док се црква градила свештеник Живојин Пашић је становао у једној старој ковачници, јер других станова није било. Парохија је тада имала свега 200 пореских глава. Народ је становао у кровинарама и шиндралијама. Кувало се на огњштима, а грејале су бронзане пећи. Прозори беху облепљени хартијом. Настојањем свештеника Живојина народ је почео да

напредује. Куће се граде од камена и цигли, покривају се црепом... У Кораћицу долази и први шпорети, затим стакло за прозоре и гас за осветлење. Свештеник Живојин свуда стиже и поучава, кори и блажи. Народ га воли и радо га слуша.

Своме сину Сретену, који је забележио, причао је следеће:

„На дужности никада нисам одоцњавао, наплату нисам никада силом изгонио, па смо живели као у доброј задрузи. А и јесу то били добри људи! Не знам чију кућу више да похвалим; или по лепој слози, или по вредноћи, или по чистоти, или по узајамном поштовању. Онда се знало само за два правила у животу: да се пред Богом не огреши и да се пред људима не осрамоти. Бојазан од грехоте и срамоте чувала је и стоку у пољу и сву имовину на дому. Међу њима није било станка злим људима. Недељом и свечаником виђали су се у црквеној порти само старци, старешине задруга са широким рукавима, с дугачким гуњевима; све стасити, крупни људи, жуљевитих и жилавих руку, лица опалена и коштуњава. Свакоме би од њих приличило да обуче патријархово одјејаније, тако су били чисти и праведни. Међу таквим људима није лако бити свештеник.“ Па ипак, свештеник Живојин је био одличан свештеник, са којим су били сви парохијани необично задовољни. Успомена преноси се и на доцније генерације. Парох кораћички био је све до 1905. године, када је умро, испраћен и ожалошћен од свих својих парохијана.

У болести, свештеника Живојина је испомагао свештеник Андра Давидовић, доцнији парох влашански, брат Љубе Давидовића, чије је порекло из Кораћице.

Године 1901. изнемоглом свештенику Живојину за капелана је дошао свештеник Вељко Милошевић, родом из В. Иванче. По смрти свештеника Живојина потврђен је за сталног пароха кораћичког. У свему, а нарочито у савесном вршењу богослужења, продужио је свештеник Вељко рад свога претходника. Увек вољен и од парохијана врло поштован, он је неуморно вршио своју дужност.

Године 1941. оболелом свештенику Вељку дошао је за помоћника избегли свештеник Бранко Савић, парох моровишки (срез Шид у Срему), који пребеже у Србију од страха испред зала која су Хрвати чинили невиним Србима преко Саве и Дунава.

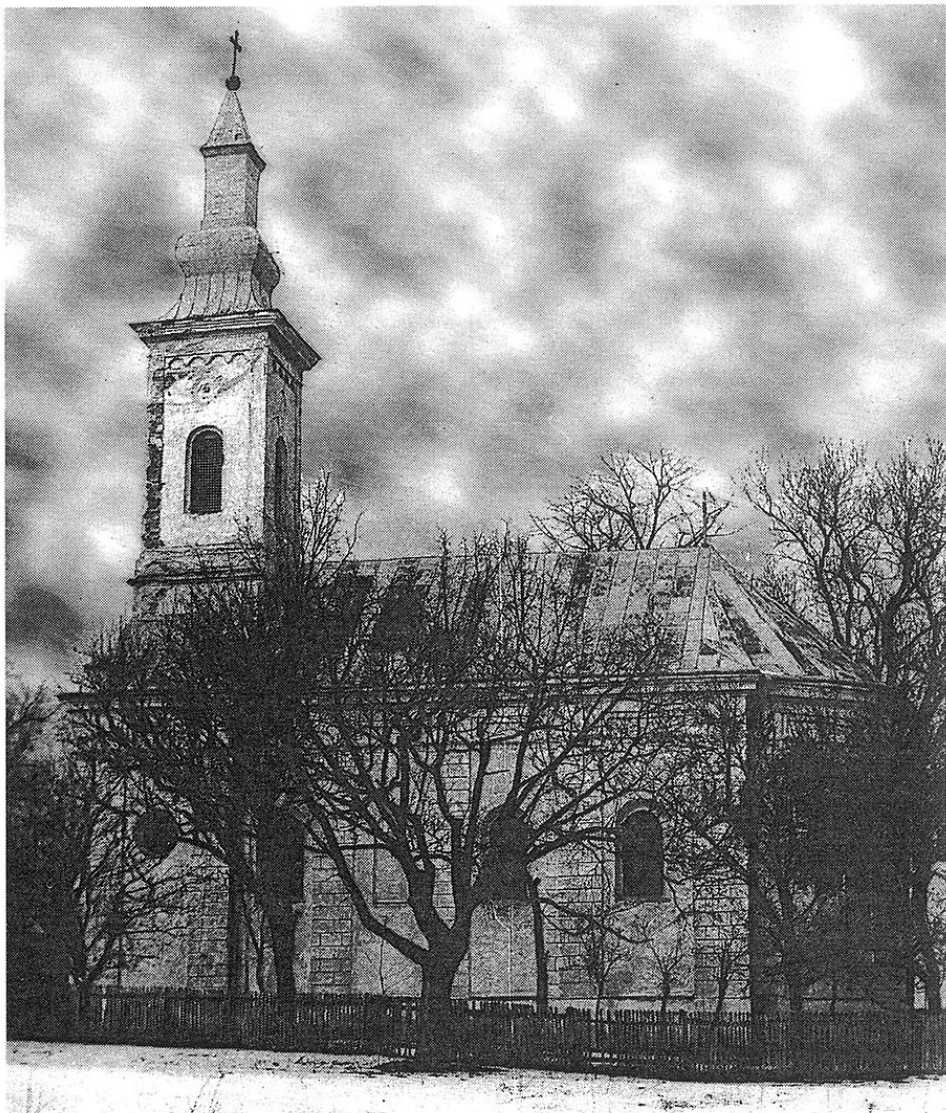
Убрзо је свештеник Вељко преминуо (1941), а свештеник Бранко

остаде сам да опслужује парохију.

Међутим, у месецу јулу истераше Хрвати из Хрватске сво православно српско свештенство, у споразуму са Немцима, у Србију. Свештеници су најпре били смештени у Аранђеловцу (2. августа), а отуда су распоређени на привремену службу у разна места за помоћнике редовном свештенству. У Кораћицу би додељен Душан Љ. Кашић, ранији парох горњо-средички,

слажући се као браћа, и на крају своју љубав крунисаше кумством.

Одмах после рата свештеник Никола Коцић је повео акцију око оправке цркве која, услед земљотреса, није радила пуних тридесет година. Сакупивши материјална средства, на бази добровољних прилога, извршена је оправка цркве, и на дан 30. октобра 1955. године освећенас од епископа

Храм Свете Тројице у Кораћици

срез Бјеловар, коме, споразумно са црквеним одбором и свештеником Савићем, припада у опслуживање Амерић и Мала Врбица.

Почетком октобра 1941. године, поред поменутих избеглих свештеника, дође у Кораћицу за сталног пароха Никола Коцић, парох мало-пожаревачки. При насталој ситуацији свештеник Бранко Савић оде у М. Пожаревац, где је и сачекао крај рата, а свештеник Кашић, у споразуму са новошлим парохом остао је и даље да опслужује Амерић и М. Врбицу.

Четири године тешке непријатељске окупације ова двојица свештеника провели заједно,

шумадијског Валеријана, уз асистенцију околног свештенства. Том приликом свештеник Никола Коцић је био произведен у чин протојереја и премештен на парохију у Ковачевац.

Кораћица је све до 1947. године припадала космајском намесништву, са седиштем у Поповићу. Те године на свом братском састанку, свештенство из околине Младеновца, одвоји десет парохија и створи младеновачко намесништво, са седиштем у Ковачевцу, на челу са протојерејем-ставрофором Свето-заром Ескићем.

Августа месеца 1956. године дође на парохију кораћичку свештеник Радомир Микић, парох из

УМРО ЈЕ МОЈ ПРОФЕСОР Др ЉУБОМИР ДУРКОВИЋ-ЈАКШИЋ

У недељу православља, 16. марта 1997. године, у деведесетој години живота прибавио се к оцима својим др Љубомир Дурковић-Јакшић, бивши професор Богословског факултета у Београду, аутор великог броја књига, расправа и чланака из црквене и културне историје српског народа.

Професор Љубомир Дурковић потиче из старе српске дробњачке породице Јакшић. Рођен је 12. децембра 1907. године у Врелима, под Дурмитором, где је завршио и основну школу. Нижу гимназију завршио је у Пљевљима, а Богословију Светог Петра Цетињског на Цетињу 1930. Као студент друге године Православног богословског факултета у Београду прелази у Варшаву, 1932, и ту завршава богословски, философски и правни факултет са степеном доктора.

Године 1939. изабран је за заменика универзитетског професора канонског права Православне цркве на универзитету у Варшави. Од 1937. до 1939. вршио је дужност дописника за штампу у југословенском посланству у Варшави.

Марта месеца 1940. године постављен је за службеника Патријаршије у Београду, а потом за управника Патријаршијске библиотеке. Ову дужност вршио је до 1947. Као управник библиотеке, средио је исту после њеног повратка из Загреба, где су је усташе однеле из Сремских Карловаца. У томе раду помагали су му професори: Јован Велимировић, потоњи епископ шабачко-ваљевски, Јован Дајковић, Светозар Душанић и Богољуб Ћирковић. Библиотека је 1946. отворена за јавност. У међувремену, изабран је 3. децембра 1945. за доцента историје Српске православне цркве на Православном богословском факултету Београдског универзитета. За ванредног професора изабран је 23. децембра 1951. године. Као одличан познавалац свога предмета и ванредно добар предавач, успео је да код својих студената развије љубав за историју Српске православне цркве. Његова предавања су увек била одлично посећена. Међутим, овакав рад није годιο политичком режиму који је настојавао да и на Богословском факултету уведе марксизам као обавезан предмет. Зато др Никола Вукчевић (који је радио у Верској комисији) у сваком свом извештају државним властима напада професоре који „свим могућим силама покушавају да одбију сваку сарадњу“ и каже: „Највећи непријатељи сарадње су: Др Радивоје Јосић, Др Лазар Мирковић и Др Љубомир Дурковић“. У другом свом извештају, Вукчевић признаје да на

Богословском факултету „главну улогу играју професори Мирковић, Јосић, Глумац и Дурковић. Мирковић, Јосић и Дурковић потпомагани од Ердељана и Гардашевића чине једну групу која је у проф. савету најкомпактнија и према томе најјача“. Вукчевић се није смиривао и пронашао је једног честитог теолога који је требало да замени професора Дурковића, али тај није имао степен доктора. Но, ипак је он испитивао да ли његов кандидат „има све услове за професора на Богословском факултету, па ако то има онда га форсирати као контракандидата Љубомиру Дурковићу. На тај начин Дурковић би морао да напусти факултет чиме би био сломљен стуб реакције на

Проф. Љубомир Дурковић

факултету“. Међутим, Вукчевићев планови нису се остварили. Одлуком владе Србије од 15. фебруара 1952. године укинут је Православни богословски факултет, а на основу одлуке Савета за просвету, науку и културу Србије образована је комисија за ликвидирање овог факултета. Државне власти су преко дневне штампе позивали све студенте, професоре и службенике „укинутог“ Богословског факултета да пређу на друге факултете. Изузев једног студента, сви су остали на свом месту.

Крајем 1954. године проф. Дурковић прешао је на рад у Универзитетску библиотеку у Београду (и то не својом вољом!) где је радио у својству научног саветника. У исто време, хонорарно је предавао историју и организацију књижевства у Средњој библиотекарској школи у Београду и био је члан испитне комисије за

полагање стручних испита за звање књижничара и библиотекара.

Историјски институт Српске академије наука изабрао га је 15. јуна 1947. за свог спољног сарадника, а 30. октобра 1950. бива постављен за редовног члана Историјског института Црне Горе.

Научним радом, који је многострук и драгоцен, Дурковић се почео бавити још као студент. Од његових многобројних радова поменућемо само неке: Библиографија о Његошу, Србијанска штампа о Његошу и Црној Гори (1833–1851), Одређивање међу-црквеног положаја Црногорској митрополији, Димитрије Вујић (прилог историји самозванаца у Црној Гори), Србијанско-црногорска сарадња (1830–1851), Историја српских библиотека (1801–1950), Његошева капела на Ловћену, Просветна делатност манастира Свете Тројице код Пљеваља (1823–1912), Удео Цетињске митрополије за успостављање редовног стања у Српској православној цркви, Историја црквене и високошколске библиотеке у Хиландару, Најстарија библиотека у Београду, Србија и Ватикан, Књига о Глигорију Возаревићу и Манастир Свете Тројице (у рукопису). Библиографија радова проф. Дурковића има неколико стотина јединица, од којих је велики број посвећен Српској православној цркви, Његошу и Горском вијенцу, Храму Светог Саве на Врачару, а остали радови југословенској мисли, националним ослободилачким покретима, књижевству и библиотекарству код српског народа.

Проф. Дурковић се у последње време највише бавио науком о књизи. Зато је проучавао историју српске књиге: њено ширење и утицај на национално оформљење српске културе, у чему је одлучујућу улогу одиграла Српска православна црква, јер је Свети Сава тај који је дао српском народу прву српску књигу и раширио је по српским земљама. Чврсто везан за критички метод истраживачког рада, који му је омогућио сагледавање неизмерне улоге Српске цркве и њеног оснивача у стварању и ширењу српске културе, он се старао да открије што више факата и да они говоре, а није се везивао ни за једну групу у интерпретацији тих факата, стојећи чврсто на православљу и то светосавском, свељудском и свесловенском, а посебно свесрпском. Јединство Цркве и народа му је била златна нит у радовима, на чији сјај никакве околности нису могле утицати.

Слава му и вечна му успомена!

Сава, епископ шумадијски.

САХРАЊЕН ПРОФЕСОР ЉУБОМИР ДУРКОВИЋ - ЈАКШИЋ

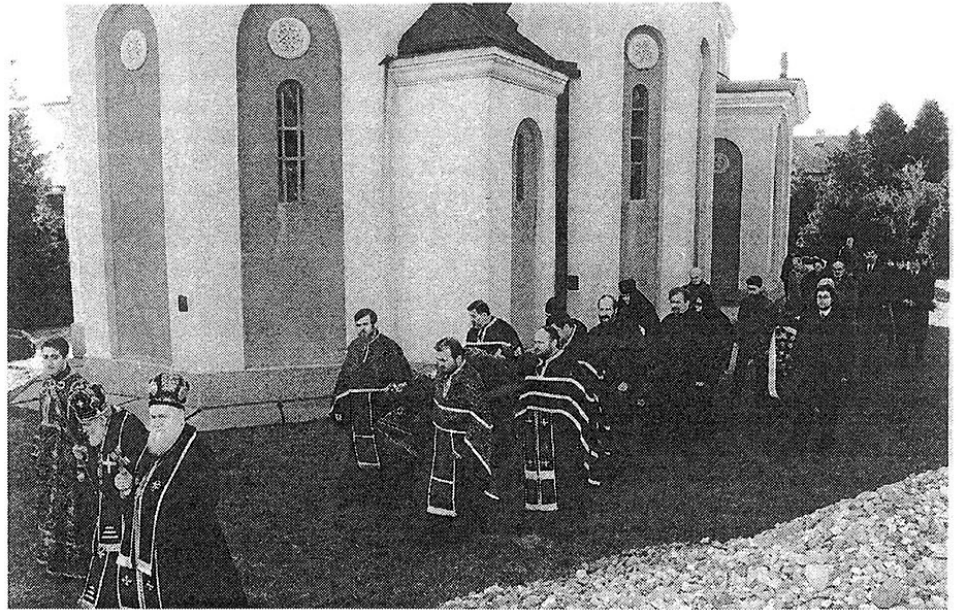
Поштујући изричиту жељу покојног професора Љубомира Дурковића, Преосвећени епископ Г. Др Сава и Епархија шумадијска, организовали су 18. марта 1997. године, у Благовештенском манастиру у Дивостину, опело и сахрану овом заслужном професору Богословског факултета Српске православне цркве и великом истраживачу историје нашег Православља. Уз присуство чланова породице, опело су, у храму Благовести, служили Његово Преосвештенство епископ жички Г. Стефан и Његово Преосвештенство епископ шумадијски Г. Др Сава, а помагао им је велики број свештеника и три ђакона.

Опраштајући се од покојног професора Дурковића, Преосвећени владика шумадијски Г. Др Сава рекао је да се у дану његове смрти угасила на свећњаку Српске православне цркве једна велика свећа која је осветљавала више од шездесет година све тајне из историје наше Цркве.

„Од свих професора историје Српске православне цркве које смо имали прилике у животу да слушамо, професор Дурковић се одвајао. Одвајао се по томе што је све своје студенте уводио у научни рад. Учио их је како треба радити на научном плану, одводио их је у београдске архиве, јер је он био најбољи познавалац свих београдских архива, и црквених и државних. Ако је некоме из ових архива био потребан неки документ само је требало њему да се

обрати. Одвајао се од осталих професора по томе што је помагао младе научне кадрове и одушевљавао их за свој предмет. За све

„Нек га Бог призна за свога, јер је он заиста био Његов, од рођења па до своје телесне смрти. Бог да му душу прости“, – биле су последње речи

Са сахране проф. Љубомира Дурковића - Јакшића

време његових предавања сви су га студенти са великом пажњом слушали!“ – рекао је о свом професору Преосвећени владика шумадијски Г. Др Сава.

Највећа захвалност на крају опроштајне речи исказана је и породици покојног професора Дурковића, од које је имао невиђено велику пажњу и негу. Епископ Сава се захвалио Преосвећеном епископу жичком Г. Стефану, великом пријатељу професора Дурковића, за чинодејствовање на опелу.

опроштаја у манастиру Дивостиону Његовог Преосвештенства епископа шумадијског Г. Др Саве од професора Љубомира Дурковића Јакшића.

Негослав Јованчевић

Епископи жички Сафан и шумадијски Сава служе опело проф. Дурковићу

КАЛЕНИК

Година XIX
2/1997

Издавач
Српска православна
епархија шумадијска

Издаје шест пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни уредник
Драгослав Степковић

Уредништво и администрација
„КАЛЕНИК“
Крагујевачког октобра 67
34000 Крагујевац

Телефон: 034/ 32-642

Штампа
„EXCELSIOR“
Београд, Зарија Вујосевића 55

Тираж
3600 примерака

